

FAMILIA MENA

Origen

L'historiador José Bustamante reconeix varies etimologies Mena, però creu que la més encertada és la que afirma que té l'origen etimològic en la paraula llatina Moenia, muralla, ja que la vall d'aquest nom, pel seu entorn físic, ve a resultar una autèntica muralla.

La nostra família abans de sumar-se a la reconquesta, varen utilitzar altres cognoms, seguits de Mena: Chances, Sánchez, Sans, Diaz,...

Història

La família Mena des de fa cinc segles, al menys que jo sàpiga, ha anat elaborant un arxiu familiar, prou important i aclaridor, actualment en mans del cap de la família, un cosí segon meu. L'arxiu no és extens, però sí que és molt dens i abasta els aspectes més importants dels nostres avantpassats.

El més valuós d'aquest arxiu, és un llibre de 116 pàgines, en pergamí i separacions entre pàgines de roba de seda de diferents colors, datat, amb afegitons, l'any 1556. És d'unes mides aproximades de 22x18cm. Totes les pàgines venen signades per l'amanuense que les va escriure, possiblement en algun monestir de l'època. El llibre, ben enquadernat, amb cobertes de vellut, està il·lustrat, a color, amb moltes miniatures que reproduïxen les figures de sants, de jutges que intervingueren en les descripcions dels seus continguts, de testimonis, lletres inicials remarcades...

Aquest manuscrit, com la resta de l'arxiu ha anat passant per les mans dels hereus, generació rere generació, més de quinze, al llarg de més de cinc-cents anys.

El contingut bàsic és una executòria de noblesa de la família Mena, impugnada i defensada davant la Chancilleria del Rei Carlos V, amb les certificacions corresponents al procés, i on s'expliquen, a les seves resultes, les vicissituds que va passar la família en els aproximats cent anys que precedeixen l'executòria. D'aquest manuscrit, aquí no faré referència a les circumstàncies jurídiques com a tals, per, en el seu lloc, relatar fets que ens puguin apropar a la història més corrent de la família. Seran, doncs, històries tretes del llibre, vicissituds que passà la família, les que vull deixar reflectides.

No són d'aquest llibre les notícies encara més antigues que he recollit dels Mena. Aquestes provenen d'altres components de l'arxiu familiar.

El 4 de juliol de 1746 s'acabà d'escriure, igualment amb les certificacions corresponents, una segona executòria de noblesa, que es fa ressò de la primera, ja que no sols recull la noble genealogia dels Mena en els segles disset i divuit, sinó que també conté la genealogia d'aquell primer manuscrit. Aquest de 1746 té 68 pàgines escrites per un escrivà de l'època, sense especials floritures. Les mides aproximades són de 26x16cm.

Els Mena, com veurem més endavant, a mitjans del segle XVIII, es van unir, a Catalunya (Barcelona), amb els Cavallero, també família de la noblesa que tenien el seu arxiu, que es conserva, juntament amb l'arxiu Mena, al produir-se el matrimoni. Destaca una executòria de noblesa, acabada de transcriure's, amb les seves certificacions, el 12 d'abril de 1764. Es tracta d'un llibre de 102 pàgines, d'unes mides aproximades de 30 x 20 cm, en una lletra barroca, de difícil lectura.

Igualment dins de l'arxiu, es troba un arbre genealògic dibuixat, amb els noms i cognoms dels hereus i, de vegades germans, que abasta des de finals del segle XV fins a mitjans del XVIII. Un altre arbre genealògic que abasta el segle XVIII i la primera meitat del XIX, amb explicacions jurídiques, analitza un possible frau entre els hereus, en el repartiment dels bens familiars. Acompanyen a l'arxiu unes cartes, signades pel Rei Felip IV, atorgant privilegi a l'avi Mena de l'època; certificacions baptismals dels Mena que eren els hereus; diverses cartes familiars en les que es tracten assumptes de parentiu; uns rebuts de paleta i manobre escrits en català al segle XVIII, i poca cosa més.

Jo, aquí us referiré els fets continguts, com a històries o narracions, sense complicar-me a fer referències legals ni d'especial valor històric, més enllà del que diuen els referits documents. Al mateix temps, afegiré una sèrie de consideracions que s'han fet de la família i que s'han tramés de generació en generació, com a tradició oral.

La família Mena té els orígens més remots en la vall de Mena, que pertanyia, en un principi sembla que a Euskadi i, administrativament a Burgos, des de finals de l'Edat Mitjana. Sembla que en començar la reconquesta espanyola, molts homes d'aquesta vall, com d'altres indrets de la zona, s'apuntaren a aquesta reconquesta, per tal d'anar a conquerir les terres sotmeses a la heretgia.

Els nostres Mena, que pertanyien a la petita noblesa local, no foren aliens al fenomen. Ells portaven segles a la vall i estaven emparentats i emparentarien més endavant, amb antigues famílies com ara els Comptes de Fuensaliba, Senyors de la Vall d'Ayala, Diaz de Haro, Senyor de Vizcaya, Diego Sánchez de Mena, Ladrón de Guevara, Pérez de Gamboa,...

Sembla que els Mena van participar efectivament, segons resulta de l'executòria, en la reconquesta, avançant per terres de Castella fins que, en arribar a la Mancha, s'apostaren al llarg de varies generacions, com veurem més endavant. No tinc cap notícia del temps transcorregut des de la gènesi de la família fins que arriben a Castella. No hi ha documentació d'aquesta època.

Com era habitual en aquells temps quan algú marxava de la seva terra es feia conèixer pel seu nom de pila seguit del lloc de procedència, en aquest cas, Mena. Per tant, l'actual cognom Mena, es ben segur que en els seus orígens era d'algú que havia sigut fill de la vall de Mena, i per això hi ha moltes persones que porten el cognom Mena, sense tenir res en comú els uns amb els altres, més que haver sigut fills de la mateixa vall de Mena. José Bustamante, esplèndid historiador de la Vall, en el seu llibre "La tierra y los Valles de Mena", ho justifica així. Per aquesta raó, tots els Mena no tenen per què ser parents entre ells.

És un cognom abundós a Espanya i es poden trobar varies nissagues de molta antiguitat. A Catalunya, sé d'en Roger de Mena, que viu l'any 1497 a Perpinyà (*Fogatges de Catalunya*) i d'en Diego de Mena, que aquells mateixos anys vivia a Albesa, col·lecta de Balaguer, amb la seva família.

Es suposa que van estar avançant per Castella durant els segles XII, XIII i XIV, però no tinc notícies al efecte.

Aquest període de la família Mena que ens ocupa, forçosament estava caracteritzat per un nomadisme, poc interromput, en el que es traslladaven, avançant de nord a sud, vivint a molts diferents llocs i emportant-se totes les pertinences, a més de la família, sense que es pogués parlar d'un domicili mínimament estable, d'una casa mare o nativa. Eren temps d'avanços i retrocessos, victòries i derrotes, riqueses i pobreses.

Els reis d'armes i les resolucions de les executòries donen a aquests Mena la categoria de nobles, tot i que en molts moments, podien no tenir cap mena de riquesa. Suposo que aquesta

època fou la més militar de la família Mena. A partir de finals del segle XIV ja comencen a assentar-se i produir documentació escrita de la família.

Els avis més antics dels que tinc notícies, son dos germans. Un, del que desconec el nom, i si que sé que fou pare de Catalina i d'Àlvaro de Mena, i l'altre, Bernardino de Mena, casat amb Maria Ximénez. Aquests foren els meus avis 16. Nascuts, abans d'acabar el segle XIV.

D'on he tret això? D'aquella executòria de noblesa que abans he esmentat i que encara es conserva a la família. Ens servirà per a confeccionar l'arbre genealògic de la família Mena, ja que qui es veu implicat com a protagonista en aquesta executòria és el Capità Cristóbal de Mena, fill d'Alonso de Mena. Aquest últim era germà del Bernardino de Mena, avi 14 meu, com es veurà de proves que aporta. Igualment ho he trobat a l'altre executòria que he citat, del segle XVIII, i de la que tornarem a fer esment.

A continuació transcriuré la més antiga d'aquelles executòries, molt resumida, suprimint molts aspectes massa repetitius, citant, potser els fragments més significatius o que poden fer-nos entendre més el context social en que es movien els Mena. En tot cas, l'essencial. En aquesta executòria es comprenen totes les apel·lacions de les que fou subjecte. He corregit algunes paraules per tal de fer-les més entenedores amb el castellà actual. Igualment he prescindit de la correcta puntuació.

Diu així:

"Don Carlos, por la gracia y clemència, emperador semper Augusto Rey de Alemania, de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias, de Jerusalén, de Navarra de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jahen, de los Algarbes, de Algeciras, de Gibraltar y de las Villas de la Canaria y de las Indias, islas i tierra firme del mar oceano, Conde de Barcelona y Señor de Vizcaya y de Molina, Duque de Atenas y Neopatria, Conde de Rosellón y de Cerdeña, Archiduque de Austria, Marqués de ... y de ..., Duque de Borgoña y de Bramante, Conde de Flandes y de Tirol, etc, etc... Al nuestro Justicia Mayor y a los del Nuestro consejo, Presidente y Oidores de las Nuestras Audiencias, Alcaldes y Alguaciles de la Nuestra Casa, Corte y Cancillerias. Y a los Consejos Asistentes, Gobernadores, Corregidores, Jueces, Alcaldes, Alguaciles Merinos y otros Justeras y Oficiales cualesquiera, así de la Ciudad Real como de todas las otras ciudades, villas y lugares de los anchos nuestros reinos y señorios que ahora son y seran, y a los que recaudan y empadronan en renta o en fieldad nuestras monedas pedidas y Servicios y otros pechos que los Hombres Buenos, pecheros y de las otras ciudades y lugares, que se derramen para nuestro Servicio, a cualquiera a quien esta nuestra corte ejecutória fuere mostrada, o traslado signado público lacado con autoridad de Juez o de Alcalde, salud y gracia/ Sepades que pleito, fallo y retracto en nuestra Corte y Cancilleria, que reside en la gran Ciudad de Granada, ante los nuestros Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario del Reino de Toledo. Y después, en grado de Apelación y Suplicación ante el Nuestro Presidente, Oidores de la dicha Nuestra Audiencia. Entre el Licenciado Johan de Arce de Botaloza y el Licenciado Jeronimo de Contreras, Nuestros Procuradores Fiscales y el Doctor Gaspar de Navarrete, que sucedió a Nuestro Procurador Fiscal, y el Consejo Justicia, Regidores, Oficiales y Hombres Buenos de la dicha Ciudad de Ciudad Real, en su ausencia y rebeldia, que fue llamado al dicho pleito, de una parte, el Capitan Cristobal de Mena, vecino de Ciudad Real y su procurador de la otra/ Sobre razón que por de parte del Licenciado Johan de Arce, por delacion a el hecha, fue presentada ante los Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario una petición y demanda en veintidos días del mes de agosto que pasó del nacimiento de Nuestro Salvador Jesucristo de mil quinientos y cincuenta años, que por la delación a él hecha, demanda a los Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario, el Capitan Cristobal de Mena, que como era hombre llano, pechero y obligado a pechar y contribuir en todos los pechos y derrames reales y concejales que en ella se echaban y repartian y el subsodicho, injustamente, y contra derecho con favores de las

Justicias y Regimiento de la Ciudad se eximia de pagar llamandose Hijodalgo no siendolo y obligado a pechar, por lo que pedia a los Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario, acuerdo por sentencia que declarasen al susodicho por hombre llano, pechero, hijo y nieto de tales y le condenasen a que pechase, para lo que implora el Oficio de Nuestros Alcaldes de los Hijosdalgos i Notario entero cumplimiento de justicia/ Y pidió le mandaran dar inserte la Pragmatica del Señor Rey Don Enrique, de gloria memòria, para que durante la pendencia, pechase. La cual le mandaron dar al Capitan Cristobal de Mena con emplazamiento en ella para que dentro de cierto término compareciese personalmente en la Corte, o en Procurador, ante los Alcaldes de los Hijosdalgos y Notario, bien instruido, a responder a la demanda y alegar contra ella todo lo que quisiere en guardia de su derecho/ Seguidamente, la parte del Capitan Cristobal de Mena compareció y presentó ante ellos una peticion en la que dijo que negava la demanda contra él puesta por el Procurador Fiscal, en todo.../Fue presentada una peticion por parte del Capitan en que dijo que havia de ser dado por libre de lo contenido en la dicha demanda, pues no existió delacion alguna ni pruebas del fiscal, y el era Hijodalgo notorio de padre y de abuelo, descendiente de Hijosdalgo Notorios por linea legitima de varones, de tiempo inmemorial, en donde habian vivido y morado estuvieron en esta posesion y habian sido reputados como tales, de mas de diez, de cincuenta y de cien años y no havia memòria en contrario y no pechaban ni contribuian y se les havia guardado las honras, franquicias y llibertades que se acostumbra a guardar como hijosdalgo, y habian juneteado en los Ayuntamientos de Hijosdalgos y habian recibido ofiós que se acostumbraban a servir por tales y no por pecheros y como tales habian servido a los señores Reyes de gloriosa memòria en las guerres y llamamientos a los Hijosdalgos/ Por todo lo cual pedial e mandasen libre de la demanda, declarandole Hijodalgo notorio, sin ser obligado a pechar en ningun pecho de pecheros y le devolviesen lo que durante el proceso le habian tomado.../ Lo cual fue habido el pleito por concluso y pronunciaron (los Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario) sentencia interlocutorià, dandoles a ambas partes un termino de ochenta días/ Se presentó una petición en la que el Fiscal dijo que a pedimiento del Capitan se havia dado carta de emplazamiento al Cosejo Justicia Regimiento para poder seguir el pleito, los quales dijeron que estaban informados por los viejos y ancianos de la Ciudad que el Capitan Cristobal de Mena era Hijodalgo notorio y le habian visto estar en la dicha posesión al igual que a los otros parientes del linaje Mena, como lo eran los padres y los abuelos de Johan de Mena (aví 12) i Francisco de Mena, sus deudos y parientes, por lo que de seguir el dicho pleito, ademas de injusto, deberian hacerse grandes gastos y repartimientos, y suplicaban que la Ciudad de Ciudad Real no enviase Procurador, lo que les fue aceptada la rebeldía en tiempo y forma/

Los Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario notifican la anterior al Procurador Fiscal y al Consejo en ausencia y rebeldía y queda concluso."

El Capità Cristobal de Mena nomena els seus testimonis, que deuen ser els més vells de la ciutat, i com que tenen xacres, demana que al no poder-se desplaçar a declarar a la Corte y Cancilleria davant dels Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario, es nomeni Receptor de Audiencia per tal de rebre les posicions dels testimonis. Es nomena per a això a Cristóbal de Lubiano, Escribano y Receptor de la Audiencia per tal que es traslladi i prengui les declaracions amb Juez o Alcalde, amb recepció de jurament: conforme a derecho.

Lubiano es trasllada a Ciudad Real i pren, en presència d'un Alcalde Mayor de la Ciudad, les declaracions i deposicions dels testimonis. Tot això fou portat davant els Alcaldes de los Hijosdalgo y Notario, signat pel Receptor, tancat i segellat en pública forma.

El Procurador Fiscal obra igualment i se li nomena de Receptor a Johan Velàzquez, Escribano y Receptor de la Audiencia i, fent igual que l'anterior, remet les deposicions de la mateixa forma.

A partir d'aquí comencen a declarar els testimonis del Capità, tots molt vells. Totes les seves declaracions venen a dir les mateixes coses: que coneixien molt el Capità; que coneixien els seus pares; que els pares d'aquests testimonis els explicaven que coneixien els avis i besavis d'en Mena; que tots eren "Nobles Hijosdalgos, i que por tales los tenían i que era pública voz y fama y común opinión en Ciudad Real"; "que hacían vida maridable como legítimo marido y mujer"; "que estaban casados por orden de la Santa Madre Iglesia".

Un dels testimonis, Gonzalo de los Florines, diu " que el padre del Capitan Cristóbal de Mena, Alonso de Mena, vivía con su familia y sus hijos en la calle Cebyuela (avui Ciguela) de Ciudad Real".

Cadascun dels testimonis aporta els noms dels diferents i progressius progenitors: pares, avis, besavis, i de les mares, àvies i besàvies. Tots insisteixen que tota la parentela Mena "como Nobles Hijosdalgos fueron habidos y tenidos y comunmente reputados y que por ello nunca habian sido empadronados en los padrones de Hombres llanos pecheros y que se les habian guardado las honores, franquicias y libertades propias de los notorios Hombres hijosdalgo."

Florines diu que tot això ho sap "no por entrometido, ya que es hombre del campo y su padre Diego Fernández de los Florines, que era jornalero del abuelo del, le decia al deponente: Anda acá muchacho, a podar las viñas del Hidalgo."

També coincideixen els testimonis en que els Mena "juneteaban a les Juntas de Caballeros, que habian sido Alcaldes de la Hermandad Vieja de los Hidalgo, portando vara de justicia de Alcalde. Aquesta Hermandad Vieja constituïa les antigues patrulles militars que a les ciutats i voltants, lluitaven contra els bandolers. Es van iniciar temps enrere, a Ciudad Real i en algun lloc més. En temps dels Reis Catòlics, i donat els seus bons resultats, es va instaurar la Hermandad Nueva, generalitzada a les ciutats més importants del regne. Si era el cas, col·laboraven en funcions de guerra.

Tots afirmen d'aquests fets "que de no ser cierto lo hubieran oido decir y sabido".

Johan Martínez del Pozuelo, que era cec i tenia vuitanta anys, també arriba a les mateixes conclusions; aquest, com després altres, diu al Receptor, que el Capità Cristóbal de Mena sempre havia viscut a Ciudad Real llevat uns onze anys en que va estar al Perú. Efectivament en Cristóbal, totalment arruïnat, que s'havia casat amb la filla d'una família benestant, es va ajuntar amb el colonitzador Diego de Almagro, i amb ell, se'n va anar al Perú, on passà uns onze anys. La tornada la va fer amb un vaixell ple fins dalt de plata, era immensament ric, possiblement el més ric de Ciudad Real. No conec ni les activitats que va fer a les amèriques ni com va aconseguir la fortuna en plata.

No ha sigut gens difícil confeccionar l'arbre genealògic dels meus avantpassats Mena, ja que tots els testimonis que parlen de la família ho fan referint-se a tots els membres o quasi, de quatre generacions. No hi ha contradiccions en les seves declaracions i, a la fi, tots coincideixen en un mateix arbre familiar. Tots coneixien al Capità Cristóbal de Mena, la majoria coneixia al seu pare, mare, germans del pare, cosins i nebots; uns quants coneixien els dos avis; i algun d'ells, a través dels seus pares, tenien coneixement dels besavis, de quins sabien alguna història.

Els Mena "eran Alcalde y Alguaciles de la Hermandad Vieja de Ciudad Real" i en el mercat "compraban la carne y el pescado en las tablas sin sisa". La sisa era un impost que gravava la compra de la carn i el peix per a ús domèstic, però aquest impost el pagaven només "los hombres llanos, pecheros", es a dir la gent del carrer, els que "pechaven", pagaven impostos, ja que no eren Hijosdalgo. Aquests últims estaven exempts de pagar aquest tipus de contribucions i per a ells, en els mercats es disposaven parades de carn i peix, "tablas" sense aquest impost: la sisa.

Joana González, coneguda com la Cartela, fou una dels testimonis. Tenia vuitanta-cinc anys i havia estat servint des de menuda, a la casa familiar dels Mena. Era “muchacha por lumbre”, la categoria més baixa dels servents d'aquella època; la seva tasca principal consistia en cuidar-se dels diferents focs de la llar. Explica com va veure de joveneta el casament i després el banquet de noces que van fer quan es van casar l'Alonso de Mena, el Catalan, avi d'en Cristóbal, amb l'Anna Gómez (els meus avis 15). Igualment la Cartela va veure el casament del pare del Capità, l'Alonso de Mena, amb la Maria González de Medina (els meus avis 14) i els continuà servint fins que ell se'n va anar a viure a Toledo, on sembla que morí. La Joana sabia que una altra prova a favor del pare d'en Cristóbal era que havia sigut “Fiel de la ciudad de Ciudad Real”, un càrrec dins la judicatura que permetia no sols actuar de Secretari Judicial sinó, a més, dirigir determinats tipus de judicis.

En aquesta part del plet, el Capità Cristóbal de Mena va presentar a testificar vint-i tres persones, ciutadans de Ciudad Real, escollits entre els més vells del lloc.

Com altra prova al seu favor, el Capità va presentar, en la seva defensa, el resultat d'un plet anterior en data, que havia instat Leonor Sánchez, llavors vídua d'Alonso de Mena (avis 13), en el que havia defensat i guanyat els drets de noblesa dels seus i dels seus fills, Francisco i Juan (avi 12). Deia Cristóbal que si els seus cosins era provat que eren nobles, ell també ho era.

Dels testimonis que presentà el Procurador Fiscal no en dona conte l'executòria.

El plet quedà conclús per a sentència.

“Fallamos que el Fiscal de sus Majestades no probó la demanda que éste nos puso contra el Capitán Cristóbal de Mena. Damos y pronunciamos su intención por no probada. Mena, su padre y su abuelo estan en posesión de hombre Fijodalgo, de no pechar ni contribuir pedidos, ni monedas ni Servicios, ni otros pechos ni tributos algunos, Reales ni Concejales... Declaramos al Capitán Cristóbal de Mena por tal hombre Fijodalgo de padre y abuelo... Debemos condenar y condenamos al Concejo Justicia Regimiento de Ciudad Real y a todos los otros Concejos de las otras ciudades, villas y lugares de los Reinos y Señoríos de Sus Majestades, a donde fuere o morare y tuviese bienes y hacienda y heretades a que no le echen ni repartan pedidos, ni monedas, ni servicios, ni otros pechos, ni tributo alguno Reales ni Concejales, en que los Hijodalgo no pechan ni pagan... Condenamos al Concejo Justicia Regidores, Caballeros, Escuderos o Oficiales y hombres buenos de Ciudad Real, que restituyan y entreguen al Capitán Mena todas las Prendas y bienes y maravedís de sisa que le han sido tomados desde antes que este pleito comenzase y después, a la sola presencia de esta carta ejecutória. Que le quiten de cualquier padrón de pecheros y no le pongan más en ellos... Imponemos silencio al Fiscal de Sus Majestades, al Consejo Justicia Regimiento de Ciudad Real y a todos los Concejos de ciudades villas i lugares de estos Reinos y Señoríos para que en adelante no perturben al Capitán sobre la dicha hidalguia... No hacemos condenación a costes...”.

Aquesta sentència:

“fue dada y promulgada por nuestros Alcaldes de los Fijosdalgos y Notario del Reino de Toledo, en la Ciudad de Granada, Audiencia Pública, sábado, veintiseis dias del mes de marzo del año que pasó del Nacimiento de Nuestro Señor Jesucristo, de mil y quinientos y cincuenta y dos años”.

El fiscal va apel·lar la sentència i el Capità no es va conformar en que no hagués “condena en costas”.

Les al·legacions del Fiscal eren contundents: deia que el Capità abans de marxar a les Indies (Perú) era tan pobre que havia de viure a casa del sogre. Això era cert, quan es casà estava

totalment arruïnat. Ignoro si havia alguna cosa de cert en la següent acusació que li fa: que en tornar del Perú era tant ric que comprava amb suborns a les gents principals, a l'Ajuntament i als Consellers i que tothom li tenia por i ningú gosava demanar-li impostos ni empadronar-lo, ja que amb part dels seus diners, s'havia comprat un "Regimiento". Es a dir, tenia el seu propi exèrcit personal, i això també era cert. Afirmava el Fiscal que en Mena simulava la seva Hidalguia mitjançant les seves amistats i la seva violència. I, per acabar-ho d'arrodonir manifesta el Fiscal, que el pare del Capità, l'Alonso de Mena havia fugit de Ciudad Real a Toledo ja que era perseguit per la justícia per haver matat un home i havia comés altres delictes i, un cop a Toledo, havia hagut de viure "de bajos ofícios, viles, de baja suerte, no convenientes a fijosdalgo".

Sembla cert que el pare del Capità, l'Alonso de Mena, germà de l'avi 14, en Bernardino, era una persona violenta i havia matat algú. Ignoro a qui, com ni per què. Es cert que això l'obligà a marxar de Ciudad Real a Toledo, deixant a la seva família sola a Ciudad Real. Suposo que aquesta és una de les raons per les quals Cristóbal, a l'edat de casar-se era totalment pobre.

Per si semblava poc, el Fiscal afirma que l'avi del Capità, també Alonso, no era fill de cap Mena, sinó que era un bastard hagut de les il·lícites relacions que el Clergue Presbíter de Ciudad Real, Diego Garcia Catalan, havia tingut amb una dona desconeguda per ell i que això ho podia provar ja que constava escrit en el Llibre de la Cofradia de Santiago on, a més, constava que el fill del clergue, Cristóbal, no era el primer dels seus fills, posició que ocupava un altre, en Bernardino. Tenia testimonis i ho provaria, deia el Fiscal.

Segons ell, el Capità Cristóbal de Mena era besnét del clergue Diego Garcia Catalán i rebesnét del Cavaller Diego Garcia, que havia estat armat cavaller pel Rei Don Enrique, i que en tot cas, com a net de cavaller, li pertocava al major dels descendents, en aquest cas a en Bernardino (avi 14), que, a més era qui havia acompanyat, en les guerres, als Reis Catòlics en la conquesta de Granada, en la seva qualitat de Cavaller. Afegint que la família del Capità es diu Catalán i que l'avi, com volia ser noble, va fer-se dir Mena ja que sabia que aquest era un bon llinatge i ell era un criat a la casa d'un noble que es deia Mena.

Afirmava el Fiscal, que tota la documentació del plet, especialment les deposicions dels testimonis d'ell havien desaparegut: uns lladres, sens dubte pagats pel Capità, un vespre havien entrat a la posada on s'hostatjava el Receptor i havien forçat el pany i havien robat totes les declaracions i els altres documents amb els que el dit Fiscal pretenia demostrar que el Capità no era noble. Aquest, deia, ha pagat a tots els seus testimonis, que són falsos. El seu Receptor és un íntim amic seu que també està comprat... En conseqüència, demanava, a més, que es condemnés en costes al Capità i que podia demostrar tot el que afirmava.

El tribunal li va donar un termini de vuitanta dies per tal de que aportés proves. El Fiscal, però, ni las va aportar ni va dir res. Així les coses es notifica la resolució a les parts, de que el plet estava, de nou, conclús. El Concejo Justicia Regimiento de Ciudad Real va manifestar que no calia fer res ja que els constava que el Capità de Mena i la seva família eren nobles, no s'havia d'haver fet un judici que, a més, costava molts diners.

El Fiscal va demanar llavors un nou termini i l'hi fou concedit. Passat el termini no va dir res ni va aportar cap prova. El President i Oïdors donen per definitiu conclús el plet i dicten la sentència que diu així:

"...Fallemos que los "Alcaldes de los Fijosdalgo de esta Corte y Notario del Reino de Toledo, que de este pleito conocieron, en la sentencia que en el dieron y pronunciaron, apel·lada por el Fiscal, en cuanto por ella declararon al dicho Capitán Cristóbal de Mena por Fijodalgo en posesión, juzgaron y pronunciaron bien. Por ende, en cuanto a ello, debemos confirmar y confirmamos su juicio y sentencia de los dichos Alcaldes y Notario, la cual mandamos que se

guarde, cumpla y ejecute como en ella se contiene. Pero en cuanto por ella declararon al dicho Capitán por hombre fijoalgo en propiedad, juzgaron y pronunciaron mal, por lo que debo revocar y revocamos..." A en Mena li reconeixien que era "Fijodalgo en posesión, però no en propiedad".

El Fiscal i el Capità supliquen la sentència i demanen la seva revocació.

El Capità Mena demostra la falsedat de les acusacions: El llibre de la Cofradia del Señor Santiago que va presentar el Fiscal i en el que recolzava les seves acusacions contra ell, s'havia falsificat i ho demostrava assenyalant les pàgines en les que constaven les seves calumnies, que eren, com hem vist, fets passats feia més de vint anys, i havien sigut substituïdes per noves pàgines de pergamí de cuiro que es veia totalment nou; igualment, la tinta en la que estaven escrites era també tinta nova, com s'apreciava a cop d'ull. Tot havia estat una mentida del Fiscal. No hi havia res escrit d'un temps enrere. La tinta era fresca i el pergamí, blanc. A més, el llibre va aparèixer en el domicili de dos enemics del Capità Cristóbal de Mena: Fernando de Coca i Gonzalo Sánchez.

Ell, el Capità, no era besnét de cap clergue, sinó de Bernardino de Mena. El fiscal insisteix: la sentència deu ser anul·lada i revocada. Mena, insistia el Fiscal, no era noble ni en propietat ni en possessió, l'únic és que era ric.

De nou se'ls dona la possibilitat que aportin noves proves. Es nomena nous Receptors de posició de testimonis i s'escolta a aquests.

Tots els testimonis no fan més que confirmar i repetir tot allò que ja s'havia dit en la primera instància; que tots els Mena "eran Fijosdalgo de toda la vida, hijos nietos y biznietos de tales, porque así lo habian visto y así se lo habian contado sus padres y abuelos, todos legítimos...; que tenian los oficios de los Fijosdalgo; que no hacian Servicios ni oficios de Hombres llanos pecheros; que no pechaban en las derrames ni pechos Reales ni Concejales, ni en los chapines (tribut que es pagava a Castella per tal de subvenir les despeses de les Reines i de les Infantes) ni en la martiniega (tribut que es pagava el dia de Sant Martí); y que tomaban todos sus mantenimientos, desde siempre en las tablas sin sisa del mercado"

El testimoni Juan de León, de setanta-cinc anys, natural de Ciudad Real, de la col·lació del Señor San Pedro, diu que ell havia vist com el Capità Cristóbal de Mena, ja abans de ser Regidor, havia sigut Alcalde de la "Hermandad Vieja" i "que su padre Alonso de Mena era Fiscal de la Ciudad" "que Cristóbal era Regidor de la Ciudad de Ciudad Real desde doce o trece años".

El testimoni Lucas Martí de Calero, diu que sí, que el pare del Capità va matar a un home i va marxar a viure a Toledo, però va ser noblement, en legítima defensa. Insisteix en que era família de Fieles de Ciudad Real i que Cristóbal de Mena era Cofrade de la Cofradia del Señor Santiago, en Ciudad Real, que era propio de Caballeros Hidalgos".

Francisco de Àvila, veí de Ciudad Real, de la Colla de Nuestra Señora Santa Maria, Hidalgo, de setanta anys , diu: "...que vió entrar en las suertes de Hidalgos a Alonso de Mena, padre de Cristóbal, en la Iglesia del Señor de San Pedro, donde se juntearon y allegaron los Fijosdalgos".

També el testimoni Lorenzo de Torres, veí de Ciudad Real, Hidalgo, de noranta anys., ens confirma l'episodi de l'homicidi del pare del Capità, l'Alonso. Aquest afegeix que fins i tot a la petita ciutat de Ciudad Real qualsevol dels que "deslindan linajes" coneix la Hidalguia dels Mena.

Diego Pérez, Hidalgo de Aldea Rey, de vuitanta-vuit anys, confirma de nou l'episodi de l'homicidi, però no com a fet dolent. Ens explica que coneix les històries de la família Mena a través dels seus majors. El besavi del Capità Cristóbal, en Bernardino de Mena (a) el Catalán, era de Ciudad Real, però freqüentment viatjava a Catalunya, on feia llargues estades, perquè li agradava molt tot lo català, de tal forma que en els seus viatges es feia fer els vestits típics de Catalunya i a Ciudad Real vestia com els catalans. Aquesta és la raó per la que li deien a banda del nom i cognom, l'àlies "El Catalán". El seu fill Alonso, el suprimí com a àlies i l'integrà com a segon cognom, fent-se dir Alonso de Mena Catalán. Em pregunto: Per què venia, en aquells temps, en Bernardino a Catalunya? A l'executòria no es diu res al respecte.

Afirma Diego Pérez "que la família de Álvaro de Mena era la misma que la del Capitán Cristóbal, ya que eran parientes, de todos conocido y sabido". També diu "...que es amigo de Gutiérrez de la Serna, suegro del Capitán Cristóbal de Mena, quien hablando con este testigo le dijo que havia folgado de haver casado su hija con el susodicho, porque era muy notorio Fijodalgo, aunque no tenia, al tiempo que la casó, sinó una espada y una capa; y que más queria tenir casada a su hija con un notorio Fijodalgo, aunque fuese pobre, que con un pechero. Afegeix que la sisa servia per a pagar els salaris dels Regidors i altres coses.

Una testimoni més que longeva, la Maria Gómez, vídua d'Andrés Preciado, a Piedrobuenas, que lo es de la Orden y Caballeria de Calatraba, diu que te cent-deu anys (n'estava segura?). La Maria diu també que es llevadora a Ciudad Real, ahora que te una parada de llegums al mercat. Ella torna a explicar les mateixes històries; unes, perquè les havia vist ella; altres "las oyó decir, estando platicando en su casa, tras el fuego, con sus mayores: el besavi de Cristóbal es portava les seves vestimentes de Catalunya, en els seus viatges, perquè li agradava i per això era conegut com "el Catalán". Era cert que el pare del Capità havia matat a un home i s'havia anat a Toledo. En Cristóbal s'havia anat uns anys al Perú, amb el Diego de Almagro i tornà riquíssim. A més, repeteix totes les conclusions de Hidalguia de la família Mena, tant i tant dites. Afirma amb rotunditat ¿com podia ella ignorar tot això si era "comadre" a Ciudad Real?. A més en la seva qualitat de llevadora, que va atendre els parts de l'abundosa família Mena, i també de la qualitat de venedora de llegums, entrava i sortia de la casa Mena, com si fos la seva, i s'assabentava de tot.

Encara van comparèixer tretze testimonis més, fins que es va donar per acabat el tràmit. Tot i això el Fiscal va demanar un temps més per tal de presentar més proves. Se li va concedir però no va, en aquest període, aportar res. El Capità Cristóbal de Mena i el Procurador Fiscal accepten que tot està acabat i "a pedimiento del Capitán por el Presidente y Oidores, fue habido el dicho pleito por concluso. El cual por ello visto y todas las probanzas y autos, dieron y pronunciaron la sentencia definitiva en grado de Revista, el tenor de la cual es: ... Fallamos que la sentencia definitiva en este pleito, dada y pronunciada por nos, los Oidores de la Audiencia de su Majestad, que por ambas partes fué suplicada, en cuanto por ella confirmamos la sentencia definitiva en este pleito, dada y pronunciada por los Alcaldes de los Fijosdalgo de esta Corte y Notario del Reino de Toledo, en que declararon al Capitán Mena por hombre Fijodalgo en posesión y fué y es buena, justa y derechamente dada y pronunciada, sin embargo de lo contra ella alegado en grado de suplicación, la debemos confirmar y confirmamos en grado de Revista... Y por esta, nuestra sentencia definitiva, juzgando en grado de revista, así lo pronunciamos y mandamos. El Licenciado López de León, el Licenciado Fernando Bello, el Licenciado Bartholo Sánchez. La cual dicha sentencia fué dada y pronunciada por los dichos Nuestro Presidente y Oidores, en la dicha Ciudad de Granada, estando haciendo Audiencia Pública a quince días del mes de noviembre del año pasado del Nacimiento de Nuestro Salvador Jesucristo, de mil y quinientos y cincuenta y cinco..."

No estava, però, acabat aquest, tan debatut, plet. Un cop fou notificada la sentència a les parts i quan el Capità demanà la còpia per tal que s'executés la seva naturalesa de noble, el Fiscal els va manifestar que acabava de rebre, del seu particular "delator" unes escriptures

esclaridores de que ell tenís la raó i, en conseqüència “suplicava a Nuestro Real Oficio” que no se li donés la Carta Executòria al Capità Mena, ja que si se li donava abans de que veiessin les escriptures, ell protestaria la nul·litat de les actuacions.

Mena protestà dient que el procurador Fiscal feia tot això només per cansar i dilatar a tots i tot; que ja se li havien donat masses ocasions i terminis perquè demostrés el que pogués i que no havia demostrat res en contra, així que ara, dictada ja la sentència, no calia fer res més que donar-li la còpia. El Fiscal va callar.

A petició del Capità, per part del “Presidente y Oidores se dió el pleito por concluso y por ellos visto y dieron y pronunciaron el siguiente auto”. Varen dictar un llarg auto en el que, transcorregut un nou termini per tal que Fiscal presentés les proves que deia li havia proporcionat un delator privat. Passat el termini, el Fiscal va comunicar que el seu delator no li havia volgut donar les proves i, a més, s’havia fet amic del Capità. En conseqüència ordenaven que se li donés al Capità, la anhelada carta Executòria.

No satisfet el Fiscal, va suplicar aquesta decisió judicial, admetent que, tard o d’hora, trobaria les proves i per tant, no es pronunciessin. La resposta dels “Oidores de su Majestad”, ve signada una setmana després, el disset de desembre de mil cinc-cents cinquanta-cinc :”...dijeron que sin embargo de la suplicación, confirman y confirmaron el dicho auto en grado de revista, mandando se guarde, cumpla y ejecute como en el se contiene...el cual auto fue notificado a Nuestro Procurador Fiscal en persona. Y dijo lo oia PORQUE NOS MANDAMOS”.

A la carta diu:

“A todos: los dichos nuestros Justicias y Jueces y Concejales y a cada uno de vos, en los dichos vuestros lugares y jurisdicciones, que vista esta nuestra Carta Ejecutoria o su traslado, signado como dicho es, usades las dichas sentencias definitivas en el pleito entre las partes dadas y pronunciadas. Así la que fue dada por nuestros Alcaldes de los Fijosdalgo y Notario del Reino de Toledo, como la que pronunciaron los nuestros Presidente y Oidores, en apelación y suplicación en grado de revista que van incorporadas en la Carta, y vista la sentencia definitiva de nuestro Presidente y Oidores en grado de revista, las guardades y cumplades y ejecutades y fajades guardar, cumplir y ejecutar y llevar y llevades a pura y debida execución con efecto en todo y por todo, bien y cumplidamente, según que en ellos y en cada una de ellos y en esta se contiene. Y contra ella non vayades ni pasades ni consintades nin pasar agora, ni en tiempo alguno, ni por alguna manera que sea. Y los unos ni los otros, non fajades ni fajan ende por alguna manera, so pena de la nuestra merced y de diez mil maravedís para nuestra Cámara y Fisco a cada uno que lo contrario ficiere. Y a quien fincare de lo así facer y cumplir... Se lo mandamos a qualquier Escribano Público que, por su no cumplimiento, fuese llamado, habiendole mostrado vos el testimonio signado con su signo, porque nos, sepamos en como se cumple nuestro mandado. De lo cual todo que dicho es, mandamos dar y damos al capitán Cristóbal de Mena esta, nuestra carta Ejecutória, de las dichas sentencias definitivas, escritas en pergamino de cuero i sellada con nuestro sello de plomo, pendiente en hilos de seda a colores. Dada en la nombrada y gran ciudad de Granada a diez dies de mes de febrero, año de nacimiento de nuestro Salvador Jesucristo, de mil quinientos y cincuenta y seis años. Nos los Licenciados Aguirre Barahona, Licenciado Mengaraz, Licenciado de Puebla.

Ejecutória y sentència de Fidalguia del Capità Cristóbal de Mena, vecino de la ciudad de Ciudad Real y Regidor de ella”.

“En la muy noble ciudad de Ciudad Real en dos dies del mes de octubre de mil quinientos cincuenta y seis, estando los muy magníficos señores Justicia y Regidores de la Ciudad en Cabildo de la misma, conviene a saber el magnífico Caballero, el señor Agustín Depaz, Corregidor Justicia Mayor de la Ciudad y su tierra, por su Majestad, y el señor Licenciado

Guajardo, Alcalde Mayor de la dicha Ciudad, y Diego Bermúdez, y Gonzalo Muñoz de Loaisa, y Cristóbal Trevino y el Capitán Cristóbal de Mena, Juan del Saez de Guevara, Alonso Franco, Alonso de Avila Carrillo, Antonio de Galiana, Antonio Bermúdez, Antonio Beltran, Francisco Carrillo..., Regidores de dicha Ciudad, con Francisco Rodriguez Párroco Síndico de la misma... del número de la dicha Ciudad y Escribano del dicho Ayuntamiento, el Capitán Cristóbal de Mena, Regidor, dijo que presentava y presentó una carta Ejecutória de su Majestad, de su Hidalguia, la de uso contenida y pidió y requirió a los señores Justicia y Regidores la mandasen cumplir y guardar como en ella se contiene y en cumplimiento de ella, le mandasen volver sus Prendas que le han sacado, y lo pidió por testimonio. Luego, el dicho señor Corregidor tomó la dicha Carta Ejecutória y la besó y puso sobre su cabeza y dijo que la obedecia y obedeció con el acatamiento debido y mismo Diego Bermúdez, Regidor, la besó y puso sobre su cabeza a la Carta Ejecutória, dijo que por sí y en nombre de los demás Regidores, la obedecian con el acatamiento debido, y los señores Justicia y Regidores dijeron que la mandaran cumplir como en ella se contiene”.

Així s'acabà tot aquell procediment que s'havia mantingut al llarg de més de sis anys, periples inclosos, del nostre avantpassat, en que ens posa de manifest tantes i curioses vicissituds per les que havia passat la família Mena fa més de cinc-cents anys.

Al llibre que conté l'Executòria de noblesa se li va incloure un afegit més de dos-cents anys després:

“Don Félix de Prats y Santos, Barón de Serrahí, dueño jurisdiccional del lugar y Término de Canalda, Escribano Principal y de Gobierno de la Real Audiencia del Principado de Catalunya, y como tal, Secretario del Real Acuerdo de ella, que reside en Ciudad de Barcelona:

Certifico: Que habiendo visto en el Real Acuerdo la presente Real Executória de Nobleza e Hidalguia de Sangre, expedida por la Real Chancineria de Granada, en diez de febrero de mil quinientos cincuenta y seis; que en atención que en el año mil setecientos cincuenta y dos Don Jerónimo de Mena, su descendiente, presenta otra ejecutória (més endavant ens en referirem)... no resulta haberse registrado en el Privilegiorum, donde se anotan las gracias, Títulos, Acuerdos, Executórias y demás documentos calificados de nobleza; habiendo también oído al Fiscal, regístrese en el citado *Libro Privilegiorum* la Ejecutória referida; y a su consecuencia, contiene Don Ramón de Mena, hijo primogénito de dicho Don Jerónimo, sus hijos y descendientes, gozando las distincions, preeminencias y prerogativas de Nobleza e Hidalguia. Y para que conste, a pedimento del expresado don Ramón de Mena, y de Orden del Real Acuerdo, doy la presente, firmada de mi mano, a cinco de abril de mil setecientos ochenta y uno. El Barón de Serrahí.

Registrada en el *Privilegiorum secundo Regiae Audiencia. Folio CCCIV.*

També d'aquesta Executória es pot extreure, a través de les informacions que ens aporten especialment els testimonis, aquella part de l'arbre genealògic de la nostra família Mena que abasta cinc generacions, des dels avis 16, en Bernardino de Mena i la Maria Ximénez, amb els que hem començat aquest capítol, fins en Johan de Mena i la Maria, avis 12. De les acaballes del segle XIV, fins el XV i bona part del XVI. Tots ells, nascuts a La Mancha, a Ciudad Real, en uns temps en que Don Quijote feia de les seves per aquells indrets. Com veurem més endavant, per altra executòria de dos segles després, l'arbre genealògic que d'aquesta es pot extreure, és el mateix arbre que s'elabora en altres informacions posteriors.

Pel que fa a aquestes primeres generacions, per tal de fer un seguiment des dels inicis, d'allò que conec, puc consignar el següent:

Els primers dels que tinc notícia, ja ho he dit, foren els avis 16. En Bernardino de Mena (a) Catalán que suposo que visqué aproximadament entre els anys 1397 i 1465, i la Maria

Ximénez. Del primer sabem que, al menys, tenia un germà, del que ignoro el nom, amb dos fills, la Catalina i l'Àlvaro, Comendador. Gaudia d'una bona posició econòmica i estava inclòs en el grup de la petita noblesa de Ciudad Real. No se perquè, però era molt aficionat a viatjar per Catalunya (amistats, plaer, negocis, milícia...?). Tant li agradava, que en els seus viatges a Catalunya, es feia confeccionar els vestits típics catalans. A Ciudad Real, tant per les seves vestimentes com per les seves costums i converses, li deien d'àlies "el catalán". A ell això li agradava i es signava amb aquest àlies. De l'àvia Maria Ximénez sabem que era d'una noble família i és quasi segur que era nascuda a Ciudad Real. No sabem quants fills tingueren, només coneixem l'existència d'un.

Aquest fill, que ja incorporà l'àlies com a segon cognom, es deia Alonso de Mena Catalán, i estava casat amb l'Ana Gómez. Foren els meus avis 15. De l'Alonso suposem que va néixer a Ciudad Real, l'any 1435, no és, però, del tot segur; es va casar amb l'àvia als voltants de l'any 1565; va morir també, als voltants de l'any 1485, més o menys als cinquanta anys d'edat. Com els seus pares, aquests avis van viure sempre a Ciudad Real, al carrer Cebyuela, carrer que avui encara es conserva amb l'actual nom de Ciguela. Crec que l'avi, com el seu pare i els fills, eren d'un temperament molt fort, creguts i ostentosos de la seva noblesa. La posició econòmica dels avis 15 era també molt bona. L'avi Alonso era Cofrade de la Cofradia de Santiago. De l'àvia no tenim més notícia que era d'una noble família.

L'avi Alonso en algunes de les seves escriptures, utilitza com a primer cognom Chances i de vegades Sánchez. Unes vinculacions patrimonials provinents d'aquestes famílies sembla que foren les que l'obligaren, a nominar-se així, fins que adoptà definitivament els cognoms Mena Catalán.

Varen tenir quatre fills legítims, dels que, si be no sabem l'ordre, tot indica que el primogènit fou en Bernardino, de nom com el seu avi; els altres germans es deien Jorge, Cristóbal i Alonso. El Bernardino de Mena fou el meu avi 14. No he pogut esbrinar amb qui estava casat. Continuen vivint a Ciudad Real en un casal del carrer Cebyuela; dedueixo que devia néixer al voltant de l'any 1466. Com a noble que era, havia sigut armat Cavaller, essent Cofrade de la Cofradia de Santiago. Era militar que va participar amb els Reis Catòlics en la conquesta de Granada.

Dels seus germans. Jorge i Cristóbal, no tinc notícies, però moltes de l'Alonso, possiblement el petit: és qui, ignoro els motius, havia matat un home a Ciudad Real, hi va haver de refugiar-se a Toledo, deixant en aquella ciutat a la seva dona, Maria González de Medina, filla d'en Johan de Medina, i als seus tres fills dels que no conec més que el nom de Cristóbal, casat amb la filla d'un home molt ric, Gutierre de la Serna, de Ciudad Real, però, aïllat, no era noble. Fins que es produí aquest casament, mare i fills, visqueren a la misèria.

Aquestes són històries que ja surten reflectides en la Executòria de noblesa tant extensament exposades en pàgines anteriors. Aquí convé assenyalar com es va pretendre per part d'un enemic d'en Cristóbal, fer creure que era net, no de l'Alonso de Mena Catalán, avi 15, sinó que aquell era fill d'un clergue. Finalment es va poder demostrar el contrari i desfer la calúnia en comprovar que aquest enemic havia substituït unes pàgines de pergami del llibre Registre, crec que el de la Ordre de Calatrava, per unes pàgines que s'apreciaven que era de nou pergami tendre i la tinta encara es notava que era fresca. Sembla que en Cristóbal no va tenir descendència. Cristóbal va fer construir, pagat de al seva butxaca, un monestir a Ciudad Real (no se quin era).

El primogènit Bernardino tingué dos fills: en Gonzalo, nascut al Corral de Calatrava, pare d'en Joan de Mena, i l'Alonso. Ambdós germans vivien a el Campo de Calatrava, si bé en Gonzalo va marxar a viure al Corral de Calatrava. L'Alonso de Mena devia haver nascut al final del segle XV i sabem que va morir abans de l'any 1550. Com tota la família eren "Nobles Hijosdalgo". Estava casat amb la Leonor Sánchez. Eren els avis 13. Aquests conservaren la riquesa familiar

i varen tenir dos fills, en Francisco de Mena i en Johan de Mena. Del Francisco no en se res. En Johan havia nascut a Ciudad Real al voltant de l'any 1545. Es casà amb una noia de la que, en el llibre baptismal de Romanones, tant deteriorat per vell, només es pot llegir que es deia Maria. El nou matrimoni s'instal·là a viure a Romanones, donant per acabada la naturalesa i solar dels Mena a Ciudad Real, que havia començat a les acaballes del segle XIV.

En Johan i la Maria foren els avis 12 i són els primers de tres generacions Mena a Romanones, arquebisbat de Toledo.

Com tinc notícia dels avis i parents Mena posteriors a l'executòria de noblesa de 1556? Ara us ho explicaré.

A primers de juny de 1752, un correu de Madrid entregava a en Jeroni de Mena de Toledo, un ampli lligall de documents, en el seu domicili de Barcelona, que li enviava el seu cosí germà, en Mateo de Mena, que era natural i residia a Madrid. Els dos cosins volien conèixer la seva genealogia per tal de deixar constància de la seva noblesa, ara no tant pels beneficis econòmics, que tal posició reportava segles enrere, però sí per la categoria social que se'ls pogué atribuir que, alhora, també reportava bons beneficis indirectes com podien ser les "influències". El cas es que el cosí Mateo, com que vivia a Madrid, fou l'encarregat de dur a terme els tràmits per aconseguir la documentació pertinent a tal objectiu. Aquest paquet de documents que arribava a la casa de Barcelona del meu avi 6 n'era la prova.

El conjunt era format per un "*Blasón genealógico, certificación de armas y comprobaciones del linaje Mena*" i un seguit de certificacions baptismals, de matrimoni i de defunció. Al Blasón es fa referència dels Mena des d'aquell avi 16, en Bernardino, fins, el llavors últim avi en Jeroni de Mena i de Toledo, avi 6, si bé les certificacions adjuntes només són relatives als descendents de l'Alonso de Mena, ja que dels anteriors, tot havia quedat provat a la tant repetida executòria.

Aquest plec de documents, amb la dita executòria, es el que actualment forma l'arxiu de casa Mena, avui dia en poder i custodiat, pel meu cosí segon que tant amablement me l'ha deixat estudiar. De l'arxiu és d'on he tret tota la informació que abasta fins els nostres dies i que aquí intento resumir. Amb posterioritat a aquest correu de Madrid, a meitat del segle XVIII, s'ha d'afegir una extensa documentació que conté des de cartes del Rei fins a factures i altres correspondències familiars, etc., de les que també, en alguns casos, us donaré compte.

El "*Blasón genealògic, certificación de armas y comprobaciones del linaje de Mena*" formen un llibre, no en pergami com l'executòria, sinó en bon paper de 69 pàgines contant les certificacions d'autenticitat.

També aquest el transcriure en petits apartats que ens valguin per entendre com es feien aquestes coses en aquells temps.

La pàgina de la capçalera diu: "Sello quarto. Veinte maravedís. Año de mil setecientos y cincuenta y dos"

"Juan Joseph Alphonso de Guerra y Sandoval, Caballero del Orden de Santiago, Chronista, y Rey de Armas del Rey Nuestro Señor Don Fernando el Sexto (que Dios guarde) en todos sus Reynos Dominios y Señorios y Mayor de la Sacra Orden y Religión de San Juan en las dos de Castilla y León y de las Militares de Santiago, Calatrava y Alcantara Regidor Perpetuo y Decano de la Ymperial Ciudad de Toledo, en el Estado, y Banco de Caballero: Zertifico, que poseo los Libros de Armería, copias de Linaje, Historias, Nobiliarios, Sumario, Minutas y otros Papeles, que originales pausan en mi poder en el Archivo del Real Cargo de mis empleos parece y esta escripto en ellos el Yttmo Apellido de Mena; su origen, Armas y significados en la forma y manera siguiente..."

A continuació fa una ampla referència a la importància cabdal de conèixer la genealogia familiar i passa a fer un anàlisi històric de la humanitat, incidint en la importantíssima dimensió que tingueren, des del més antic, les terres d'Hispania. N'estic segur que s'embolica molt, barrejant Noé, els seus fills, la fundació d'Espanya, les invasions de tota mena de cultures, els romans, els àrabs, fins a Don Pelai i Asturies. Aquí comença la Reconquesta i poc després comencen a aparèixer els Mena, noble família amb bressol a la Vall de Mena, a l'actual Burgos.

Tot seguit fa un repàs, sense aportar cap tipus de prova, als suposats parentius nostres amb famílies que, d'alguna manera, estaven emparentats amb algun Mena, de cognom, però que no veig que tinguin perquè ser parents nostres com s'insinua.

Els parents més notables que cita són: el Conde de Fuensalida, Galindo Velázquez de Ayala, Señor de Ayala, Andrés Díez de Mena, Juan Ortiz de Mena, Diego Sánchez de Mena, Enriqueta de Mena, casada con Ladrón de Guebara, Rodrigo de Mena el Valeroso, Gonzalo de Mena, Arzobispo de Sevilla, Lope de Mena, Capellán del Rey, Ruy Pérez de Mena, Recaudador del Rey Don Pedro, Alcayde del Castillo de la ciudad de Burgos, Gerónimo de Mena y Loyola, Juan de Mena, Cronista y Historiador, el jesuïta Padre Mena. Continua assenyalant que els Mena estaven entroncats amb sant Ignasi de Loyola "como resulta del árbol genealógico de Don Gaspar de Mena Loyola". Y, encara, "los Condes de Puño en Rostro, la casa de Medinaceli, la de la Cerda, ..." i un llarg etc., de tots els quals destaca la nobilíssima sang i quan a prop que estaven, en els seus càrrecs i proeses, del Rey del moment, de l'Església en les seves més altes jerarquies i del món universitari de l'època.

Estic segur que quan es rebia l'encàrrec d'elaborar un estudi familiar d'aquesta mena, el responsable es limitava, en una primera part, de complicadíssima o impossible comprovació, a transcriure tota una mena de personatges famosos que duïen el cognom referenciat. El veritable i autèntic treball no començava fins que es disposava de certificacions adequades a l'efecte. En el nostre cas, no dono cap valor a aquests suposats parentius dels que ara he fet esment i, només puc creure en l'autenticitat de les genealogies i dels fets de la família a partir de les acaballes del segle XIV que consten en aquella executòria de noblesa i en aquest Blasó genealògic, al qual ara ens estem referint i del que consten les certificacions adients.

En ell, després d'aquestes dissertacions, ja fa referència directa a la genealogia Mena fins l'any 1752, indicant, en cada cas, el coneixement que tenien de cada persona concreta.

El llibre continua després citant les prerrogatives que corresponen als Mena i descendents per la seva qualitat de nobles; seguidament fa una acurada descripció de l'escut, les armes Mena: la banda amb els caps de drac, el llop davant l'alzina, l'àliga, i acaba: "...Damos este Despacho, Firmado de Nra. Mano, Sellado con el Sello de Nras. Armas en esta Imperial y Coronada Villa de Madrid en quatro dias del mes de julio de Mil setecientos quarenta y seis años".

Amb aquestes premisses, continuem amb la família i les seves coses, on les havíem deixat.

Els avis 12, en Johan de Mena i la Maria es casaren a Romanones l'any 1575 i visqueren allà al llarg de tota la vida. Només conec l'existència dos fills, en Matheo, avi 11 i en Joan. Parlem primer d'aquest últim.

Joan de Mena es casa amb una noia de cognom Bracamonte, que vivia a Porzua, Ciudad Real. "Varen tenir un fill que fou pare d'en Melcior i en Joan de Mena. Tota la família eren militars. A en Joan, fill, el van matar en campanya a Madrid essent capità i a en Melcior també el mataren, a Milà, essent "Maestre de Campo". L'avi 5, Ramón de Mena Sabater, en una carta adreçada a un cosí seu a Madrid, li parlà d'aquests dos cosins del seu besavi: "Donde hace mucho tiempo, en el sitio de su muerte, en ambas partes se hallan cruces de piedra con letreros que narran este trágico suceso; la de Madrid la he visto; la de Milán, no; Melcior dejó casa y familia

establecida en Nápoles". ¿Es possible que hi hagi descendència italiana, avui, d'aquesta branca dels Mena?

Tornem a l'altre fill d'en Joan, l'avi 11, en Matheo. Va néixer a Romanones i fou batejat, com consta en la seva fe baptismal de l'Església de Romanones, el dia 1 d'octubre de l'any 1575, casant-se amb la Maria Gómez, àvia 11, també a Romanones. Sembla que el nou matrimoni marxà a viure a Fuensalida, ja que a l'arxiu Mena hi ha un document que diu: "En la villa de Fuensalida, a 18 de mayo de 1598 estando juntos y congregados en las Casas Consistoriales como lo tienen de uso y costumbre los señores del Ayuntamiento Concejo y vecinos de esta villa en virtud de los instrumentos presentados por Matheo de Mena, hijo de Juan de Mena, sobre su nobleza e hidalguia de sangre, los que reconocieron y examinaron con una executòria de Propiedad ganada por el Capitán Christóbal de Mena en la Real Chancelleria de Granada en el año 1556, hechas las diligencias y justificaciones correspondientes por el Síndico General de esta Villa y hallandose todos conformes, se admitió a Matheo de Mena por Hijodalgo y se puso esta nota para que se tenga por tal, la cual pasó ante mi y la firmé, a fe d'ello: Juan Alonso, Escribano Público".

Dels avis 11, només conec l'existència d'un fill, en Jeroni de Mena Gómez que va néixer a Romanones i fou batejat, tal com consta en la seva certificació l'11 d'octubre de l'any 1620 a l'església de Romanones. I pel que fa a la certificació, la fe de Baptisme diu dels padrins: "...fueron sus compadres Juan Capbalán y Francisca de Santandrés. Del que passà a la família durant els següents anys fins a mitjans del segle, hi ha força documentació, especialment en el que afecta al cosí del Jeroni, Joan de Mena y Bracamonte del que, a l'arxiu familiar es conserven cartes reials, signades del Rei ("Yo, el Rey") en les que se l'autoritza a nomenar categories militars, i en les que s'ordena que allà on vagi, sol o amb les seves tropes, se li doni hospedatge i tota mena de facilitats, aliments, etc. Hi ha igualment passaports signats i lacrats per Governadors del Rei, com ara d'en Gaspar Guerau d'Arellano. Quasi tot, al voltant de l'any 1640, en el regnat, a les Espanyes, del Rei Felip IV (guerres entre França, contra Portugal, dels 30 anys...). En tota aquesta documentació, que ve certificada i amb els segells reials, fa constar "la notoria nobleza e hidalguia de los Mena" i en tots consten els llibres i anotacions registrals de la seva procedència.

Jeroni de Mena i Gómez, avi 10, es casà a la vila de l'Armuña el 18 de juliol de 1644, amb l'àvia 10, Maria Ximénez, que era família assentada a l'Armuña, del bisbat de Sigüenza. La Maria era filla d'en Bartholomé Ximénez i de l'Ana Martínez Picazo que eren, per tant, via materna els meus avis 11. Es tractava d'una família rica de terratinents, que estaven lligats als Mena per parentiu, no se quin, però que els obligà a demanar a Roma dispensa per celebrar el casament. Amb aquest matrimoni s'acabà l'estada dels Mena a Romanones.

El 25 de març de l'any 1646, d'aquests avis 10 va néixer i fou batejat a l'església de l'Armuña un fill al que imposaren de nom Jeroni, com el seu pare. Com el meu avi 9, aquest, encara que oficialment vivia a l'Armuña, de ben jove feia perllongades estades a Madrid, a la Cort, d'on va fer la seva segona residència. A la capital del regne, es va casar amb l'Ana Maria de Santiago, una noia de Martos, Jaen, l'àvia 9.

En Jeroni de Mena Ximénez i l'Ana Maria de Santiago, avis 9, van fer vida a cavall entre l'Armuña de Tajuña, Guadalajara i Madrid. El nou matrimoni, durant una de les seves llargues estades a la capital, en el seu domicili del carrer San Benito, que encara existeix, van tenir un fill, el dia 22 de setembre de l'any 1670, que fou batejat a Madrid, a la parròquia de Sant Martí, el 13 de setembre del mateix any, amb també el nom del pare i de l'avi. Fou el padrí l'Alonso Ramírez de Grimaldo. Jeroni de Mena i de Santiago fou el nostre avi 8. En Jeroni va tenir un germà, en Matheo-Gabriel de Mena i de Santiago, que va fixar la seva residència a Madrid.

D'en Mateo-Gabriel sé que es va casar amb la Francisca Cosio i van ser pares de Manuel de Mena que, a la seva vegada es va casar amb Maria-Francisca Gallol i Villamil, pares de Mateo de Mena Gallol. Tots continuaren vivint a Madrid i mantingueren abundant correspondència amb els seus parents, els seus avis, recavant informació d'altres parents i avantpassats Mena.

Jeroni de Mena i de Santiago va continuar tenint el seu domicili estable a l'Armuña, tot i les seves escapades a Madrid, a la casa dels seus pares al carrer San Benito. A l'Armuña va arribar a ser Alcalde de la vila. El 25 de novembre de l'any 1694, als 24 anys, es va casar amb la Teresa Lozano, per tant, àvia 8. Els avis 9 materns, pares de la Teresa eren Joan Lozano, difunt quan la Teresa es va casar i Teresa Márquez. Eren a la vila d'Armuña gent molt estimada.

Al "*Blasón genealógico*" a que hem fet esment es diu d'aquests avis 8 " que vivieron en la Armuña donde tuvieron Posesiones heredadas de sus Ascendientes y muchas tierras y viñas que hacian labrar y cultivar por sus Domésticos y Criados que para dicho fin mantenian, distinguiendose, como sus Mayores y Antepasados, de los Plebeyos, y bajo estado, como Nobles Hijosdalgo, en cuya posesión han estado siempre y como tales han obtenido los oficios honoríficos de la República que solo se reparten a los Nobles Hijosdalgo, y el mencionado exerció diferentes vezes en dicha villa de la República, el noble empleo de Alcalde Ordinario, Rexidor y Procurador General por el estado noble; y Mayordomo de la Fábrica de dicha Iglesia, en cuyos honoríficos empleos desempeñó siempre su heroica sangre y obligaciones a gusto y beneficio de la República, como consta en dichos documentos...".

De'ls avis 8 només sé de l'existència d'un fill, en Pedro-Jerónimo de Mena i Lozano, avi 7. Al seu naixement es celebrà festa grossa. Va ser batejat a l'església de la seva vila, l'Armuña el 17 d'octubre de 1695, sacrament que administrà el doctor Alonso González, prevere amb llicència del Llicenciat Senyor Don Juan-Manuel de Arriola, capellà propi de la Parròquia. L'avi es va casar jovenet, encara amb 19 anys, amb la Petronila-Antonia de Toledo, àvia 7, el 26 d'agost de 1715 a Madrid, a la Parròquia de San Miguel.

L'àvia Petronila era natural de la Villa de Quero, de Toledo, del Priorato de San Juan. Els pares de Petronila eren en Pere de Toledo i la Joana de Mendoza, avis materns 8. L'àvia havia nascut a Quero el 3 de juny de 1684.

El nou matrimoni d'avis 7, Pedro-Jerónimo i Petronila, que també es movien per la Cort Reial, gaudien també d'excel·lent posició econòmica : "Pasó el referido Pedro-Jerónimo a servir a su Majestad en el empleo de Administrador General de las Aduanas del Reyno de Mallorca...". Un bon càrrec que l'obligava a mig establir-se a Mallorca. Com a pont entre l'illa i la Castella natal, els avis fixaren casa més estable a Barcelona.

Amb aquests avis s'acaba la naturalesa castellana de la família Mena al llarg de més de 300 anys, que, ahora era la continuació dels seu primitiu origen a la burgalesa Vall de Mena. I és amb aquests avis que els Mena, de la meua nissaga, s'instal·len a Catalunya, a Barcelona, durant els últims tres-cents anys, fins els nostres dies, on ja es compten 10 generacions ininterrompudes de Mena catalans.

Dels avis 11 fins els 7, els Mena fruíren de diverses residències en les que feien estades, generalment per controlar les seves possessions. A la casa de Madrid s'afegien el "Mayorazgo de Fuensalida, en Toledo, a donde se desplazaban con frecuencia y donde eran muy conocidos". Igualment tenien hisenda i casa oberta a Imón, Guadalajara, al Corral de Calatraba... En totes aquestes generacions i en tots els llocs en que recalaren , el primer que feien els Mena era demanar a les autoritats locals que es reconegués i es fes constar la seva condició de "Nobles Hijosdalgo". Resulten repetitius els documents, que al llarg dels segles fan menció d'aquesta condició de nobles. Als llibres de Registre de l'Ajuntament de Fuensalida

expedits i consultats l'any 1747 consten que s'han fet certificacions l'any 1644 a nom de Jeroni de Mena amb nota de Hijodalgo; el 1659, del seu fill Jeroni de Mena, també Hijodalgo; un altre de 1687 parla de Jeroni de Mena com Hijodalgo ausente; i un altre de 1707 de Pedro-Jerónimo de Mena, també Hijodalgo ausente.

En arribar a Catalunya, aquell nomadisme canvia per un sedentarisme total: la llar definitiva durant aquests tres últims segles ha sigut sempre Barcelona, si bé adquiriren un bon patrimoni en finques fóra de la ciutat, però no a més de 30 km, com més endavant veurem.

Els avis Pedro-Jerónimo de Mena Lozano i la Petronila-Antonia-Maria de Toledo, van, doncs establir-se definitivament a Barcelona. L'avi feia freqüents viatges tant a les Illes Balears com a Madrid i resta de Castella.

Quan els avis 7, Pedro-Jerónimo i Petronila es van cansar de tant viatjar, ell va deixar el seu càrrec de "Administrador General de S. M. El Rey en el Reyno de Mallorca" i es va dedicar al negoci de la sal. La feia produir a les Illes i la feia transportar a la península, distribuint-la especialment per tot Castella. Si ja eren rics abans, ara passaren a ser-ho més.

A Barcelona no sé on vivien. La tradició oral em parla d'un palauet al carrer Rec Comptal, però no sé res del cert. Tenien també varis palauets, que els deixaven en arrendament, al carrer Cervantes; i molts edificis sencers al carrer Hospital. Els avis 7 tingueren quatre fills.

El primer fou en Francesc (Antoni, Pere, Jeroni, Bruno), nascut a Barcelona i batejat a l'església Basílica de Santa Maria del Mar, pel Majordom d'aquesta, el Prevere Josep Codorniu; consta que era fill legítim d'en Pedro-Jerónimo de Mena i Maria-Antonia de Toledo. Fou batejat als sis dies d'octubre de mil set-cents divuit, i amb la llicència del Beneficiat Esteve Roca. Els padrins foren Francisco-Antonio Sotelo i l'Anna-Maria de Toledo, "doncella", filla del senyor Don Pedro de Toledo. L'únic que sé del tiet Francisco es que morí molt jovenet, possiblement, com veurem, abans de fer els dos anys.

El segon fill fou batejat també a la Basílica de Santa Maria del Mar per l'Ecónom Francisco Fonseca, el dia sis d'octubre de mil set-cents vint. Se l'imposaren els noms de Jeroni, Francesc, Miquel i Mariano; consta com fill legítim de Pedro-Jerónimo de Mena y Maria-Antonia de Toledo; els padrins foren en Miquel Rigalt, argenter, i l'Ana-Maria de Toledo, filla d'en Pere de Toledo. Jeroni de Mena de Toledo seria el meu avi 6.

En les dos fe de baptisme consta com a dia de bateig el sis d'octubre, amb dos anys de diferència. Com sigui que el primer d'ells, en Francesc, va morir petit, penso que, independentment del dia que en Jeroni va néixer, es va esperar a batejar-lo, per tal de fer-ho coincidir amb la mateixa data de bateig del seu germà premort; i en això abunda el que la madrina és la mateixa, que, òbviament s'havia quedat sense fillol, i se'l substituïa amb el segon dels fills.

L'Anna-Maria de Toledo, la madrina, sembla que era una germana petita de l'àvia 7, Petronila-Antonia-Maria de Toledo, mare dels menuts. Les dos germanes eren, doncs, filles d'en Pedro de Toledo, avi 8, sogra de l'avi 7, Pedro-Jerónimo de Mena. En ambdós fe de Baptisme es senyala que la professió del pare de la madrina, aquest Pedro de Toledo, avi 8, és "Receptor de salinas", a Toledo, la qual cosa confirmaria que el negoci de la sal era el punt d'ingrés econòmic de tota la família.

Els avis Mena i Toledo tingueren després dues filles, la Teresa i la Cayetana de Mena i de Toledo. La primera es va casar amb J.A. de Zuloaga i la segona amb Pere de Portell i Fatjó.

L'avi Pedro-Jerónimo va constituir un patrimoni immobiliari a Barcelona i també, a més de la sal, es va dedicar al tèxtil. Va deixar com hereu l'avi 6, Jeroni de Mena de Toledo, llavors ja casat amb l'àvia 6, la catalana Maria-Anna de Sabater i Oriol.

Aquest avi 6, en rebre el patrimoni dels seus pares, el va vincular, per tal que passés al seu hereu, sense poder-ho vendre, la qual cosa complicà els plans del que, més endavant seria el seu hereu, l'avi 5, en Ramón de Mena i Sabater: ja ho veurem més endavant.

Dins d'aquesta generació d'avis 5, com acabo d'indicar, l'hereu, el germà gran, fou en Ramón; el seguiren la Teresa, en Maties, la Josefa, en Tomás, la Maria-Francesca, la Gertrudis, la Maria-Aurora i la Maria-Ignacia.

Ramón de Mena i Sabater es va casar dues vegades. La primera amb la Manuela Caballero, de quina família d'avis parlarem abastament. Ella era l'àvia 5.

Aquest primer matrimoni d'en Ramón amb la Manuela només va tenir un fill, en Mariano. Del segon, amb la Javiera de Ferrán i Pimentel, en van tenir tres, que jo sàpiga. L'àvia 5, Manuela Caballero havia mort el novembre de 1778; el seu marit, l'avi Ramón, va viure fins el 1816. Els avis havien signat Capítols Matrimonials a Barcelona el 22 de gener de 1774. El seu matrimoni no va arribar a fer els quatre anys, i l'únic fruit fou el meu avi 4, Mariano de Mena i Caballero. Els seus germanastres, fills del segon matrimoni del seu pare, quan ell era encara menut, foren en Ramón de Mena i Ferrán Pimentel, que va ser monjo, en Francesc que va ser militar i la Mariana que es va casar amb en Joaquín Estremera i Donoso.

Tant el Jeroni de Mena de Toledo, avi 6, com el seu fill Ramón de Mena Sabater, avi 5, instaren la seva condició de nobles, com es desprèn de certificacions a l'efecte, signades per "Don Félix de Prats i Santos, Barón de Serrahí, Dueño Jurisdiccional del lugar y término de Canalda, Escribano principal y de Gobierno de la Real Audiencia del Principado de Cataluña, y como tal, Secretario del Real Acuerdo de ella que reside en la ciudad de Barcelona", l'última el 5 d'abril de mil set-cents vuitanta-vuit. Hi havia una altra de 1755, certificada d'en Juan Torrequebrada y Flores, amb semblants signatures a l'anterior.

L'avi 5, en Ramón, estava ja molt introduït en la societat catalana i, més en concret, en la barcelonina, com ho prova el que fou Regidor de l'Ajuntament de Barcelona; igualment fou Conseller de Sa Majestat al Tribunal de Comerç de Barcelona. El seu pare, avi 6, Jeroni, ja escrivia habitualment en català. He trobat uns rebuts, escrits i signats per ell; un d'ells diu: "...consta dels jornals que se an treballat en la terra de Don Jeroni Mena, primo s'an treballat per tapar... per los mansos, 6 jornals de Mestre en la dita masia i 12 jornals de manobre...".

Com he assenyalat anteriorment, l'avi 6, Jeroni, va crear un vincle en la seva herència, pel qual no podien tocar el patrimoni fins a la quarta generació, la que corresponia a la del meu besavi. Però el seu fill Ramón ja la va tocar, venent unes finques i comprant d'altres, el que causà un gran enrenou que fou difícil d'arreglar. Com, a la fi, el resultat havia estat positiu, i el patrimoni que deixava l'avi Ramón era molt superior, tot es va arreglar, encara que el net d'en Ramón, en Joaquim, va actuar, en qüestions d'heretatge, com si amb ell s'acabés el vincle que havia creat el seu besavi, quan, en realitat aquest dret li corresponia al seu fill. Així va crear un bon enrenou que es va poder solucionar.

Els Mena, per aquells temps, vivien amb luxe i fent moltes despeses, ja que tenien força diners, sobretot en patrimoni immobiliari. De tota manera, sembla que tant entrava, tant sortia, i l'economia familiar es va anar ressentint. El palauet en que vivien al carrer Rec Comptal de Barcelona va ésser partit en dues meitats, la primera per l'avi Jeroni i la segona per l'avi Ramón. Aquest, en un moment de falta de caixa, es va veure obligat a vendre'l, tot i que no podia fer-ho sobre la meitat del Palau que el seu pare havia vinculat. Però havia de fer front a

uns deutes dels quals s'ignorava qui eren els beneficiaris; tant mateix s'havien de pagar els estudis del seu fill Ramón, que havia entrat com a monjo al Monestir de Sant Cugat del Vallès, i de l'altre fill, Francesc, que s'estava preparant per a militar com a cadet en el Col·legi d'Artil·leria de Segovia; s'havia de pagar una mina d'aigua que havia fet a la finca que tenien a Badalona; es devia redimir un cens "del Cordón de San Francisco"; i quedava molt per pagar impostos de l'Estat. Tot un daltabaix que requeria molts diners, i que ells, en aquells moments ja no tenien.

També en Jeroni i en Ramón, pare i fill, van comprar una immensa finca a Badalona, al barri de Llefà. El conreu de la finca era molt important i van fer una mina d'aigua per regar totes les terres, que arribaven fins a la barriada d'Artigas. La vorejaven la carretera antiga de València, que havia estat la Via Augusta romana. Diu la tradició que a la capella de la casa es venerava la imatge del Crist que l'any 1640 enarboraren, pels carrers de Barcelona, els segadors. Suposo que es tracta d'un Crist que encara es conserva. Amb els anys, en Ramón de Mena va refer tota la casa. Les obres continuaren al llarg de molts anys, quedant restaurada definitivament com a casa d'estil colonial, amb la façana amb esgrafiats i, a sobre, merlets. Tenia forma de castell de tres cossos i una torre.

La finca, que arribava a tocar Sant Adrià del Besòs, ocupava també la coneguda com a Serra d'en Mena. La casa, igualment, va ésser sempre coneguda a Badalona com a casa Mena.

Al llarg dels segles XVIII i XIX, els successius avis Mena, que eren els propietaris, feien llargues estades a la Casa Mena de Badalona, a la que s'accedia per l'encara actual carrer de Mena. Hi anaven per tenir cura de la seva explotació agrària, que durant molt temps fou molt rica. Però igualment aprofitaven les estades per donar grans festes, ja que, com hem assenyalat, vivien a tot luxe. Tant és així que, al igual que jo, altres cosins meus també conserven botons de bona mida, de plata, amb l'escut d'armes dels Mena gravat, que eren els botons que cordaven les "libreas" dels criats que tenia la família. Igualment es conserven escuts de la família brodats en seda i or, que orlaven les referides "libreas" amb que es vestien els criats.

L'avi 5, Ramón, va comprar una altra finca a Llerona, Les Franqueses del Vallès, al peu del Montseny, a tocar La Garriga: Can Guilla, antiga casa de la que es tenia constància des del segle XIII i que es suposa que era de l'època dels romans. La finca té una extensió de 100 hectàrees i està en l'encreuament dels camins romans de la zona de Llerona. La casa i la finca eren, de feia molts segles, propietat de la família Guilla. En Ramón Cortada i Guilla, en escriptura de 27 d'octubre de 1779 la va vendre a l'avi Ramón de Mena i Sabater, si bé el 28 de setembre d'aquell any, un mes abans, l'avi ja la devia haver comprat, com consta en una làpida de pedra que diu: Dr. Ramón de Mena i Sabater, 28 de setembre de 1779. Aquesta làpida està encastada a la capçalera d'un prat, tocant a un bosquet, lloc romàntic que besa un petit torrent.

Can Guilla, edifici actualment set-centista després de la reconstrucció que féu l'avi Ramón, és esplèndida. A la façana estan incrustats dos escuts d'armes: dels Mena i dels Caballero. Sembla que, en part, va ser l'avi 5 Caballero, qui va pagar part de la finca, tot just uns mesos abans de morir. Es podria escriure un llibre només parlant d'aquest mas, però unes breus indicacions bastaran aquí per tal de fer-nos una petita idea. La casa disposa d'unes enormes sitges de gra, en forma de pera; té una porta amagatall que baixa a unes grutes o hipogeus llarguíssims, que es corben i bifurquen fent cantonades a falsos passadissos, per tal de desorientar a possibles perseguidors soterranis, en hipotètic cas de persecució o de setge, ja que van a sortir a uns quants cents de metres de la casa. En aquests hipogeus, hi ha una petita sala que, durant un temps, havia estat emprada per falsificar moneda. La casa té ermita o capella exempta que, si bé d'inici fou romànica, va sofrir successius enderrocs i posteriors restauracions. Igualment cal assenyalar un petit aqüeducte romà que canalitzava, d'antic, tot el sistema de rec de la finca, i que l'avi Ramón feu refer.

A part de conservar algunes de les propietats a Castella, els Mena tenien, altres propietats que no eren urbanes com Can Mena de Badalona, o Can Guilla de Llerona. Ben explotades com les tenien, els hi donaven bons rèdits.

No fa masses anys que a La Garriga, poble veí de Can Guilla, entre la gent gran encara es conservava el record de l'opulència dels Mena, en una dita que deia: "A La Garriga eren tres, en Fonso, en Mena i en Portugués".

Els avis 5, Ramón de Mena i Sabater i Manuela Caballero, s'havien casat l'any 1774. L'àvia Manuela, però, va morir quatre anys després, deixant un fill, en Mariano de Mena de Caballero, l'avi 4, quadravi.

Però quina era la família materna d'avis Caballero?

A similitud dels Mena, dels Caballero es conserva un bon arxiu, amb compulses executòries de noblesa, reconeixement del seu escut d'armes i diverses referències familiars, tot i que l'arxiu no és tant extens com el dels Mena. Aquí només faré esment als aspectes més significatius i aclaridors de la seva genealogia.

En aquestes compulses es reconeixia la noblesa dels Caballero en cadascun dels que formen la seva genealogia i els drets que se'ls havien atorgat. Igualment el Rei d'Armes dóna fe de la sentència dels Jutges Reials: de les armes que els corresponien.

La història comença fent el que jo crec que deu ser una mica de somni. El primer que es coneix de la família és un tal Alonso Hernández (a) el Caballero. Era, suposadament, un militar que lluitava a campanyes del Rei Alfonso IX. En un moment d'una de les lluites, l'Alonso Hernández i un tal Medinilla que l'acompanyava, van veure que estaven atacant al Rei, i van anar a defensar-lo. En Medinilla va morir en la defensa del seu sobirà i l'Hernández va quedar ferit. El Rei llavors omplí d'honors i privilegis tant al mort com al ferit. L'Alonso era Ballesterero Mayor i en Medinilla, Ballesterero de Maza".

D'aquell Alonso Hernández (a) Caballero ençà, ja passaren a signar amb l'únic cognom Caballero. I els perdem la pista genealògica.

Els Caballero pertanyien "a una casa solariega infanzonada de Aldeacueva, del Valle de Carranza, del Señorío de Vizcaya". A partir dels meus avis 11 d'aquesta nissaga, no sols consta la seva naturalesa i noblesa en els arxius (compulses i executòries), si no també les fe de bateig de la majoria i altres documents registrals que ens permeten recompondre totalment l'arbre genealògic.

Els avis més antics d'aquesta nissaga foren els 11, en Julian Caballero i l'Àgueda de la Dehesa, els paterns, i en Cristóbal Fernández i l'Antonia Negrete, els materns. Ambdós matrimonis legítimament casats a l'església parroquial de San Bartolomé, de Aldeacueva, i tots quatre nascuts a la mateixa vila; els primers, pares de l'avi 10, Julian Caballero de la Dehesa, i els segons de la Maria Fernández Negrete. En Julián va ser batejat a la mateixa parròquia l'1 de desembre de 1590, i la Maria fou batejada el 21 d'octubre de 1598.

Aquests dos joves, es van casar a la mateixa església parroquial el 20 de febrer de 1624. Ell tenia 33 anys i ella 25. Foren els meus avis 10. Ambdós van fer testament, ell el 9 de novembre de 1643 i ella el 1644; l'àvia va afegir un codicil, poc abans de morir, datat el 31 d'agost de 1681, dies en que ja és declarada vídua. No he tingut accés a aquests documents; conec, però, algunes de les constatacions i disposicions que s'hi fan. Demanen que se'ls enterri a la parròquia de la vila, església de Sant Bartolomé, amb l'hàbit de Sant Francesc. En el codicil es fa constar que varen tenir tres fills, Joan, Antònia i Lluïsa; l'Antònia casada amb en Domingo

Cano i la Lluïsa amb en Melchor Negrete. El gran, en Joan Caballero Fernández, es va casar amb l'Ana Martín i Ferran, els avis 9.

Els Caballero tenien terres, tant a Aldeacueva com al poble veí, La Concha, en el mateix Vall de Carranza, de les Encartaciones de Vizcaya, tal com surt reflectit en diversos documents que es conserven de "la Junta y Campo de la Concha". En els llibres de l'Ajuntament d'Aldeacueva també es fan diverses afirmacions elogioses dels Caballero, família antiga que havia participat en la construcció del poble i de l'església.

Quan va morir l'avi 10, Julián, l'àvia va anar a viure a casa de la seva filla, l'Antònia. El seu fill Joan, avi 9, estava "ausente por tierras de Castilla". Estava fent la guerra.

Només ha quedat constància que els avis 9 tinguessin un fill, en Pedro. Aquest tenia un destí, ignoro de que, tot i que suposo que militar, a Mérida, i allà es va casar amb la Inés de Barros, de Mérida. En Pedro Caballero Martín i la Inés de Barros foren els meus avis 8. Van tenir un fill, l'Antonio, que era "Capitán de Caballos". Antonio Caballero de Barros es va casar amb la Maria Ontañanza i foren els avis 7.

El nou matrimoni va tenir dos fills i alguna filla (ignoro quantes).Els nois foren en Felipe i en José Caballero Ontañanza. En Felipe era Coronel Real de la Plaza de Cartagena i en José, que també era coronel, era "Governador Militar y Político de la isla de Ibiza". Foren aquests dos germans quins encarregaren al seu parent Francisco de la Brena y Cano, que llavors era "cura Beneficiado de San Martín", que instés, tal com van fer, als jutges "del Valle de Carranza, Señorío de Vizcaya, en el Partido de Valmaseda", el reconeixement de la seva noblesa. L'executòria s'inicià el 13 de juliol de 1763 i durà un any, fins que es va certificar "la noblesa e hidalguia perteneciente al muy noble Valle de Carranza, lugar de Aldeacueva y la misma a los hermanos Felipe y José Caballero, por ser nietos de Julián y Juan Caballero consecutivamente, a quienes ya comprendia la nobleza".

El tan repetit Felipe Caballero Otañanza fou el meu avi 6, però no va quedar cap document en que consti amb qui es va casar; ignoro doncs quina era l'àvia 6. Només se que va tenir una única filla, la Manuela Caballero, l'àvia 5, que es va casar amb en Ramón de Mena Sabater, avi 5. Crec que va ser amb bona part dels diners d'ella que l'avi Ramón va comprar la magnífica finca Can Guilla, a Llerona.

En Mariano de Mena Caballero ja hem assenyalat que fou l'únic fill dels avis 5; es va casar a Barcelona amb la Josefa de Ferrán i Ponsich, avis 4 d'aquesta nissaga. Ja he explicat tota la seva ascendència. L'àvia 4 pertanyia a una família que s'havia consolidat amb les successives fusions, al llarg dels segles, entre membres de les famílies més arrelades a Catalunya i que pràcticament totes pertanyien a la noblesa catalana. El Prevere Josep Maria de Alós, en el seu llibre editat l'any 1911 a Barcelona per La Hormiga de Oro, *Genealogia de la família Alós*, fa un acuradíssim estudi de tota la família, amb totes les ramificacions que ha trobat. Jo aquí en faré una síntesi en el que pertoca a la meua àvia 4, la Josefa, fent esment d'algun dels detalls que he pogut extreure.

Comencem a tenir notícies d'aquesta genealogia que pertoca a l'àvia 4, la Josefa de Ferrán Ponsich, allà pel segle XIV en que Bernart de Bru, casat amb la Margarida Morgades, avis 15, tenen com a fill a Joan Bru Morgades, que es casa amb l'Angelina Alové, avis 14. Aquests tenen com a fill a en Joan-Segimon Bru i Alové que, casat amb la Gabriela Beuló, foren els avis 13. D'aquest passem al seu fill, Bernardí de Bru i Beuló que es va casar amb Ana Poble, avis 12. El fill d'aquests, Jaume de Bru i Pobla es va casar amb la Leonor Granollacs, avis 12. El seu fill fou en Francesc de Bru i Granollacs, senyor del Castell de Tona; es va casar amb Petronila Granollacs, avis 10. La seva filla Francesca de Bru i Granollacs es va casar amb en Pere-Joan de Ponsich i Bosser, avis 9. Ell era fill de Pere-Andreu de Ponsich i de Antiga

Bosser, avis 10, i net de Pere-Andreu de Ponsich o Pons i de l'Aldonça Bru. Aquests Ponsich eren originaris de Sant Quirze de Terrassa, essent enterrats en una ben conservada sepultura amb les seves armes a l'església parroquial. Més endavant els Ponsich es traslladarien a Barcelona. La branca Bru era originària de Vic. Un cop va enviudar l'avi 9, Pere-Joan, es va tornar a casar amb la Francesca de Cordelles, parenta meva també, com es veurà al endinsar-nos en la família Fontcuberta.

Els avis 9 van ésser els pares de Joan-Francesc de Ponsich i de Bru que, casat amb la Teresa de Monjo i de Gravalosa, foren els avis 8. Aquests, alhora eren els pares d'en Joan de Ponsich i de Monjo, casat amb la Catalina de Camps i de Prats, avis 7. Foren els pares de Ramón de Ponsich i de Camps, personatge rellevant del seu temps a Barcelona; fou Regidor Perpetu de la ciutat de Barcelona, Secretari de l'Acadèmia de les Bones Lletres i escriptor. Havia escrit, entre d'altres, *"La vida de Santa Eulalia de Barcelona"*. Va néixer a Barcelona i fou batejat a l'església de Sant Miquel el 14 de març de 1716. Va morir el 25 de desembre de 1785 i va ser enterrat a la sepultura familiar de Sant Quirze de Terrassa. S'havia casat el 6 d'octubre de 1739 a l'església parroquial de Sant Miquel de Barcelona, amb la Maria-Ignacia d'Alós i de Fontaner. Eren els meus avis 6 d'aquesta branca.

Aquests van ser els pares dels avis 5: Eulària de Ponsich i de Alós, casada el 29 de juliol de 1777 amb Bonaventura de Ferran. Ella acabava de fer 19 anys i havia estat batejada a l'església del Pi de Barcelona, el 10 de juliol de 1758. Els avis 5 eren els pares de la que hem deixat ja fa estona, Josefa de Ferran Ponsich, casada amb Mariano de Mena Cavallero.

Els Ponsich eren els propietaris d'un immens casalot amb un gran jardí, una majestuosa torre i una capella que encara es conserva, a Sarrià, Barcelona, en molt bon estat. Actualment és la seu de la Guardia Municipal del districte de Sarrià.

Retornem a l'àvia 6, Maria-Ignacia de Alós.

Els primers Alós d'aquesta branca són en Joan Alós i la Isabel Fuster, avis 12, pares d'en Francesc Alós Fuster, nascut l'any 1559 i que es va casar amb la Isabel Tremua, avis 11. Aquests alhora foren pares d'un metge, en Jaume Alós Tremua, casat amb la Joana Serradora, avis 10. Els successors foren el seu fill, Joan d'Alós i Serradora i la Marianna de Ferrer i de Gironella, avis 9. En Joan havia nascut a Moià el 17 d'abril de 1717; era doctor i catedràtic de medicina; va escriure diverses obres sobre la matèria, alhora que va ser molt citat en obres d'altres autors; fou membre del Consell de Cent de Barcelona, Conseller i Regidor Perpetuo de Barcelona, Diputat de la Llotja. Ella, la Marianna de Ferrer, filla dels nobles Lluís de Ferrer i Magdalena de Gironella, avis 10, de Sant Joan de les Abadesses, eren família originària de la pairalia La Ferreria de Sant Salvador, a la Vall de Bianya, de Girona. Havia nascut a Sant Joan de les Abadesses el 13 de febrer de 1636. Els avis 9 es van casar a la Catedral de Barcelona el 18 de juliol de 1657.

El seu hereu fou el seu fill Josep d'Alós i de Ferrer casat amb la que en les escriptures signava com a Maria-Gracia de Rius i de Falguera, de Bruniquer i de Lladó. Eren els avis 8. Es varen casar a l'església parroquial de Sant Miquel de Barcelona el 28 d'agost de 1684. L'avi va ser batejat a Santa Maria del Mar el 12 d'octubre de 1659. Era "Doctor en ambos Derechos y Catedrático de derecho Civil en la Universidad de Barcelona", on va morir el 28 d'agost de 1720. Va ser enterrat a la capella familiar de l'església de Sant Miquel, de Barcelona. El seu retrat a l'oli, es conserva a la casa Alós de Sarrià, avui Casa Ponsich. Era amic de Sant Josep Oriol. La seva dona Maria-Gracia va ser batejada a l'església del Pi de Barcelona el 26 de març de 1669. Quan es va casar tenia 15 anys i va morir a Barcelona el març de 1735, essent enterrada, amb el seu marit a l'església de Sant Miquel de Barcelona. Era filla del "Doctor en ambos Derechos, Conseller de Barcelona, Francesc de Rius i de Bruniquer i de la Magdalena de Falguer i de Lledó, de Plegamans, avis 9.

L'avi 7, Joan d'Alós i de Riu, batejat a l'església de Sant Miquel el 28 de febrer de 1686, va ser Regidor Perpetuo de Barcelona i Diputat a Corts. A la seva mort, fou també enterrat a Sant Miquel el 31 de març de 1746. S'havia casat amb l'àvia 7, Francesca de Fontaner, batejada a Santa Maria del Mar el 3 d'abril de 1692 i morta i enterrada a la sepultura familiar de Sant Miquel el 19 de juny de 1763. Ella era filla de l'ignasi de Fontaner i Martell, "burgués honrado de Perpinyà", aferriat partidari de l'Arxiduc d' Austria, qui l'ennoblí, i de la Agraïda Taulés, avis 8.

Els avis 7, Joan i Francesca, foren pare de Maria-Ignacia de Alós i de Fontaner, dona d'en Ramón de Ponsich i de Camps, avis 6, de qui ja em parlat anteriorment.

Aquí convé explicar, fent marxa enrere, que en Ramón de Mena Sabater, avi 5, tenia una germana, la Francesca de Mena i Sabater, casada amb en Lluís de las Llanas Ascalí, quins tingueren un fill, Jeroni de las Llanas i Mena, Baró de Sant Lluís, que s'havia casat a l'església del Pi de Barcelona, el 5 de desembre de 1808 amb la Maria Ventura d'Alós i de Mora (28 de febrer de 1772- 20 de gener de 1878), filla d'en Josep d'Alós Bru i de la Violant de Mora Areny. Una altra Mena es retroba amb Alós i Bru.

Ara ens tornem a trobar amb els quadravis Mena. Abans, però, vull remarcar el motiu de posar aquestes carregoses pàgines precedents amb tal quantitat d'avis referenciats. Ho he fet, en primer lloc, perquè els he trobat, però també per tal de ressaltar com es barrejaven entre elles, amb una certa endogàmia, aquestes antigues famílies que abasten la major part de la noblesa catalana.

Els quadravis tingueren quatre fills. En Ramón de Mena i Ferran, que era l'hereu, patia discapacitat mental i va morir abans que el seu pare. El seu lloc el va ocupar el segon dels fills, en Joaquim de Mena i Ferran, el meu rebesavi, o avi 3. La tercera va ser una filla, la Francesca, i la quarta la Lluïsa, que es va casar amb en Pere Mestre i Tudela.

El meu rebesavi Joaquim era advocat i intentava viure molt bé. Sembla que a més de fer grans festes amb tot luxe, tant a la casa de Barcelona com a la de Badalona, era aficionat al joc; les cartes el podien i sembla que així es va jugar bona part de la fortuna. La dèria per la música fou el que els incità a comprar-se una llotja al Gran Teatre del Liceu barceloní. Mentrestant el seu pare, Mariano de Mena i Cavallero, procurava conservar alguna part del patrimoni familiar. En un dels seus viatges a Castella, en concret a Quero, on tenien ascendència i una bona finca, en Mariano morí el 17 de setembre de 1820.

En els cercles barcelonins de la burgesia si que tenien entrada aquells que s'havien anat a fer les "amèriques" i que tornaven enriquits. Tant era si al marxar eren rics o pobres. El cas era tornar ric. I això és el que passà amb una família, els Pita-Boado, sembla que d'origen gallec. Mig segle abans s'havien anat a Puerto Rico a fer fortuna. Al tornar es van quedar a viure a Barcelona ja que la dona era catalana. Tenien una filla, la Rosa Pita-Boado i Roig

En Joaquim de Mena i Ferran-Ponsich i la Rosa Pita-Boado i Roig es van conèixer i es van casar. Tots dos estaven acostumats a la bona vida i van dilapidar la seva fortuna. Eren els meus rebesavis o avis 3.

La situació econòmica dels Mena s'estava enfonsant: joies, festes, vestits, criats, etc. La ruïna era quasi total, però les aparences continuaven essent de riquesa. Així no es d'estranyar que es comprassin la llotja al Liceu. Calia fer veure que es continuava tenint fortuna.

En Joaquim de Mena i la seva dona, traslladaren la residència a un pis del llavors carrer Bilbao de Barcelona, que avui és el primer tram de la Via Laietana, a tocar de la Plaça Urquinaona. A aquesta primera mesura de contenció de la despesa seguien la venda de la finca de Badalona, no se quan es va produir, i finalment es van desprendre de la joia de la corona: la casa i finca a

Llerona, Can Guilla. Va ser el 30 de març de 1885 en venda a Don Frederic Maresch davant el notari de Barcelona, Don Fernando Moragas i Ubach.

38 anys després en Maresch va vendre la finca a en Joan Sanpera i Torras, important "americano", fill de Les Franqueses del Vallés i ennoblit amb el títol de Marqués de les Franqueses. Posteriorment i per successius heretaments, Can Guilla va passar a mans del seu net i 3er Marqués de Les Franqueses, Pere Aliet i de Sanpera, i als seus fills hereus.

Aquí hem permetreu transcriure part de les notes de la visita que vaig fer a Can Guilla el 28 de setembre de 1995, acompanyat per altres cosins Framis, i convidats pel seu propietari:

"...Anem a la tarda a Can Guilla, en Perico i l'Andrés Framis d'Alós, la Matilde Framis Llopart i jo. Ens ha convidat la filla de l'amo, Maria-José Aliet i el seu marit, el químic i agrònom Joan Botey. Queden a la casa, restaurada, poques restes del que devien ser construccions romanes... Baixem per un amagatall dissimulat, a un passadís secret molt llarg, i construït per poder fugir de la casa en cas de necessitat; te un recorregut en ziga-zaga per tal que, en la foscor, no puguis perseguir ningú si no coneixes bé el traçat; cada tram té derivacions laterals, de pocs metres de fondària, per tal de despistar al possible perseguidor; el camí bo es va formant seguint determinats trams d'aquests laterals dels que només tenen coneixement els amos"... "A pocs metres de la casa es troba l'ermita, recentment restaurada, construïda sobre la base d'una més antiga, romana; està dedicada sota l'advocació dels sants Iscle i Victòria..." "un antic aqüeducte romà d'uns 1600 metres de llargària proveeix d'aigua a la finca. Va ser restaurat per l'avi Ramón a poc de comprar la finca; el seu traçat discorre en tres nivells: una part a nivell de terra, una altra elevat sobre el nivell de terra i una altra part soterrada; a la capçalera, un gran monòlit de pedra, mig amagat al bosc recorda la efemèride: Ramón de Mena i Sabater, 28 de setembre de 1779; avui és l'aniversari, just 216 anys enrere. S'apropa el capvespre. Els amfitrions Aliet i Botey, d'extrema sensibilitat, han descobert el monòlit, tapat avui amb un drap de seda. En mig del silenci del bosc esclata una meravellosa peça de Mozart, composta aquest mateix any de 1779, gràcies a una provisional instal·lació d'aparells de música. Unes paraules de record, d'història... Tornem a la casa i pel camí, quasi un quilòmetre, ens surt al pas, com per encant, un vellet amb un cistell i un bastó. S'atura i ens el presenten. És el pare d'ella, l'amo actual, el Marqués de les Franqueses. Té 93 anys i el cistell ple fins dalt de rossinyols. S'havia anat tot sol a caçar bolets!"...

Seguim amb el relat interromput. A partir d'aquell moment només quedaven diners per viure bé, però sense passar-se. Els valors borsaris, que el rebesavi havia tingut del tèxtil, s'havien esfumat.

Els rebesavis van tenir cinc fills. El gran, l'hereu era en Joaquim. Després venia en Lluís, el meu besavi. Seguia en Ferran de qui només sabem que l'any 1883 consta com a membre del Cos de la Noblesa de Catalunya, al igual que el besavi Lluís, que ja constava l'any 1880. Seguia la Dolors, de la que no se res. Per acabar, la Mercè, que tot just va morir abans de complir un any de vida.

El rebesavi, que coneixia la minva del patrimoni, li havia amagat la realitat de la situació a la rebesàvia.. Poc abans de morir la va cridar i li va dir que en morir-se ell, restringís totes les despeses possibles, ja que el patrimoni que quedava només els permetria anar tirant. Ella, quan va enviduar, va continuar com si no passés res. Li demanava diners a l'administrador i aquest li donava sense més explicacions. Els fills, però, s'adonaven del greu de la situació i, quan el Joaquim, el gran, complí els 21 anys, anaren a veure a l'administrador de la família, que tenia poders totals de la seva mare. La seva sorpresa va ser gran quan aquest els va dir que el patrimoni s'havia fos i que només els quedava per anar tirant. L'endemà el cadàver de l'administrador aparegué flotant en les aigües de la platja del Bogatell, mort d'un tret. S'havia suïcidat.

L'hereu, que no va poder heretar res, només quatre mobles antics i l'arxiu de la família, era Joaquim de Mena i Pita-Boado.

Entre els mobles que rebé en herència, diuen que hi havia una taula rodona, amb senyals radials fets amb ganivet, en que, seguint el sentit de les agulles del rellotge, el seu pare anava marcant allò que guanyava i allò que perdia jugant a les cartes. Òbviament els senyals més nombrosos eren els de les pèrdues.

En Joaquim de Mena i Pita-Boado es va casar amb l'Adelaida Alcainez Rodriguez i tingueren tres fills, la Dolors, la Rosita i en Joaquim de Mena i Alcainez. Les noies quedaren solteres i el noi es va casar i va tenir dos fills, la Rosario i en Josep-Lluís, que aviat quedaren orfes, en morir joves els seus pares. Dels dos menuts es van fer càrrec les seves ties solteres que van tenir cura d'ells fins que la Rosario, molt joveneta va morir. A en Josep-Lluís, la guerra civil de 1936 el va agafar en un poble del bàndol republicà. Un temps va estar amagat. Fins que, per consell de la família, es va presentar a l'exercit. Destinat al camp de batalla, va morir en combat. La tia-àvia Josefina Mena, que se l'estimava molt, em diu que era un noi molt parat i tímid.

Poc després va morir una de les ties, la Dolors. La tia Rosita, a qui vaig conèixer ja gran, ajudada pels seus cosins, va poder pagar-se una modesta residència d'avis, que tenien unes monges al carrer Montcada de Barcelona. Aquestes monges tenien també un convent a Seva, poble en el que els meus pares i germans passàvem les vacances d'estiu. Ens acompanyava també l'àvia, mare del meu pare, la Maria-Lluïsa de Mena i Palmarola, cosina de la tia Rosita. Així, per tal que es pogués veure amb algú, la tia Rosita s'estava al convent de les monges a Seva i sovintejava la nostra casa d'estiu. Amb tots els problemes que havia passat a la vida, la tia Rosita sempre estava contenta i optimista.

Un altre fill d'en Joaquim, ja ho he dit abans, era en Lluís. Aquest era el meu besavi. Era advocat i es guanyava bé la vida. Es va casar amb la meva besàvia, l'Adela Palmarola Cayol. Com es van conèixer? El pare d'ella, en Felio Palmarola i Grau, rebesavi meu, de jove era molt amic del meu altre rebesavi Joaquim de Mena i Ferran. Tots dos freqüentaven els mateixos cercles i, en un d'ells, conegueren a dos noies, filles "d'americanos" que havien fet diners a Puerto Rico i van tornar a Catalunya amb les seves famílies. En cada una d'aquestes famílies havia una filla nascuda a Puerto Rico.

La família Pita-Boado sembla que era d'origen gallec-català i la Palmarola de molta tradició catalana. Així que els dos amics, els meus dos rebesavis, es casaren amb dos amigues i amb el pas dels anys, el fill que tingué el Mena es va casar amb la filla que tingué en Palmarola.

Els Palmarola eren una família originària de Palmarola, poble disseminat del Ripollès, de molta empenta. Van començar a establir-se a Ripoll, amb petites fàbriques en el camp del tèxtil, al llarg del riu Ter, baixant de Ripoll. Van fer bastants diners.

Dels avis Palmarola que tinc coneixement, el més antic és en Felio Palmarola, que era ja fabricant del tèxtil. Havia nascut a Sant Hipòlit de Voltregà. Eren, juntament amb la seva dona, la Ignàcia Grau, els meus quadravis o avis 4.

Van tenir quatre fills, la Julia, en Josep, mort a Barcelona l'any 1869 l'Adela, que també va morir a Barcelona però un any abans i en Felio Palmarola i Grau, el meu rebesavi.

Les dades que tinc del rebesavi són que havia nascut a Ripoll l'any 1814 i que també tenia una fàbrica tèxtil. A Barcelona vivia al carrer Gombau 12,1a. Tenia testament fet del notari Monserrate Corominas. Està enterrat en un panteó lateral, amb una gran làpida, al conegut com a Cementiri Vell de Barcelona. S'havia casat amb la meva rebesàvia, la Rosa Cayol Padró. Ell va morir a Barcelona, de paràlisis cerebral el 24 de gener de 1863.

Els rebesavis tingueren tres fills: la Ignacia, que va morir soltera als 20 anys, el Felio Palmarola Cayol, que va néixer als voltants de l'any 1840 i va morir a Barcelona el 8 de maig de 1910 i l'Adela.

El Felio era casat amb la Mercè Montagut i Serratosa. Foren els pares de l'Adela (morta el 1879), en Joan (17.07.1870), en Josep (mort en 1869), la Julia (morta en 1881), en Lluís (mort el 8 d'octubre de 1920) i la Mercè (morta el 30 de desembre de 1900).

Els besavis Lluís de Mena i Pita-Boado i Adela Palmarola Cayol vivien a Barcelona al carrer Bilbao 200, 3r pis i allà tingueren els seus set fills. La besàvia havia nascut a Barcelona l'any 1840 i va morir el 25 de febrer de 1899. Dels fills, la Mercè va morir petita, l'any 1879; en Lluís va morir a Barcelona el 4 de març de 1935; la Carme, es va casar amb en Lluís Julià i Roldós; la Joaquina (tia Titina) es va casar amb Alexandre Jaumandreu; l'Adela nascuda l'any 1869 a Barcelona on va morir l'any 1886; en Manuel, que segons diu la certificació de naixement va néixer al carrer Bilbao 200, 3a el 4 de novembre de 1876 i va ser batejat amb els noms de Manuel Lluís-Gonzaga i Estanislao i va morir a Alcoy, Alacant als 51 anys d'edat, el 10 de juliol de 1928. Manuel era militar i vivia a Barcelona al carrer Bailèn 11, 3r, 2a. Estava casat amb la Josefina Calvet Ubach. S'havia casat a les 13 hores del 25 d'abril de 1910 a l'església de San Pere de les Puelles de Barcelona.

He deixat a part com a últim fill a la meva àvia la Maria Lluïsa de Mena i Palmarola, nascuda a Barcelona l'any 1871 i morta també a Barcelona el 3 de febrer de 1953. Aquesta fou la única dels quatre avis que vaig poder conèixer en vida. Tots els altres havien mort abans que jo neixés. L'àvia es va casar i signar capítols matrimonials amb l'avi Andreu-Lluís Framis Campanyà a Barcelona el 8 de maig de 1895 davant el notari Jaume Dalmau.

Continuo ara amb l'història dels Framis de Mena. Abans, però vull tenir un record per una de les germanes de l'àvia, l'Adela, morta als 17 anys. Diuen a la família que, la encara adolescent Adela, es posà greument malalta i res no la consolava, no apaivagava el seu dolor en el llit de mort. Llavors van tenir la idea de donar-li l'últim caprici: volia anar un dia al Liceu. Amb aquesta excusa, li anaven fent un vestit que, intencionadament, mai s'acabava i així, amb aquesta il·lusió, només el dia que veien que ja es moria li van acabar el vestit i el van estendre sobre el llit. Ella va sospirar i diuen que, emocionada, ja no va a tornar a obrir els ulls. La seva cara bellíssima, va ésser retratada pel famós pintor de l'època, Pellicer. Mirant aquest retrat a l'oli podem tenir memòria d'aquesta trista i sentimental historia.

Família Framis de Mena

Haviem deixat a l'avi Andreu-Lluís Framis i Campanyà fent-se càrrec de la fàbrica juntament amb el seu germanastre Andreu Framis Güell, al tornar d'estudiar a Alemanya, a la mort del seu pare. Però la fàbrica cada dia anava pitjor, fins que es va ensorrar totalment.

Mentrestant ell vivia a la casa familiar, a Sant Martí de Provençals, amb la seva mare, la besàvia Dolors Campanyà. Els seus germans , en Josep, en Ricard i la Teresa havien mort; aquesta última acabada de casar. Tot i que els temps es presentaven econòmicament difícils, ja buscarien solucions; encara els quedaven recursos per sostenir-se bé.

A l'estiu la besàvia Dolors llogava una casa, la Serra d'en Puig, a cavall entre Hostalets de Balenyà i Tona. Un vespre de festa major a Centelles, a l'embalat, a l'avi Andreu li van presentar una noia que de sobte li va atreure molt. Era una xicota que es passava les vacances amb els seus pares a una finca de la família: Can Guilla, a Llerona, a tocar a La Garriga. Era la Maria Lluïsa de Mena i Palmarola, la que seria la meva àvia. Es van enamorar, van festejar i

van decidir casar-se, amb el vist-i plau d'ambdós famílies. Els Framis aportaven diners i els Mena, noblesa.

Els avis varen signar a cal notari, Capítols Matrimonials. Els Mena posaven entre aixovar i monedes, set-mil cinc-centes pessetes i els Framis, trenta-mil. Els pactes els signaren entre el meu besavi, Lluís de Mena i Pita-Boado, advocat, i l'avi Andreu-Lluís Framis Campanyà, del comerç, de 27 anys d'edat; la núvia, que era present en tenia 23. Era el 8 de maig de 1895.

Casats, els avis van anar a viure a Barcelona, a un pis al Passeig de Gràcia 100, deixant l'avi Sant Martí de Provençals i l'àvia la vila de Gràcia, a prop del que és l'aqüeducte de Vallcarca. Ambdós poblacions encara no estaven annexionades a la ciutat comtal.

Poc temps després van anar a viure a una casa de bona planta al carrer Sant Pere Més Alt, a tocar de la Via Laietana, just davant de l'església de Sant Francesc, avui ampliació del Palau de la Música Catalana. Allà visqueren fins que el meu pare es va casar.

L'avi contava amb les petites rendes que quedaven, a banda de la part que li toqués dels edificis de la fàbrica, terrenys veïns i un magatzem de roba que tenien al barri barceloní de Ribera. Va muntar un taller d'enquadernació a l'engròs, amb roba i també un negoci de lloguer de cotxes.

Com que la família Framis gaudia de cert prestigi a la ciutat, l'Andreu fou elegit Regidor a l'Ajuntament de Barcelona i també va ser nomenat Conseller de la Caixa d'Estalvis i Monte de Piedad de Barcelona.

L'àvia era dona de molta energia, i havia viscut dificultats econòmiques. Ella estava disposada a viure amb poc, però amb dignitat, i feia formar a l'avi, que no li donava massa importància a aquest fet. Els meus cosins grans, que coneixien l'avi, el recorden un xic sotmès a l'àvia, la seva enèrgica dona, que havia de posar ordre a tot. Diuen que era molt dominadora; jo, en canvi, que no vaig conèixer l'avi, la recordo com a dona carinyosa i tendra. Els fills, el meu pare i els seus germans, sembla que li tenien un cert respecte.

Els primers anys de casats l'Andreu i la Maria Lluïsa anaven a passar l'estiu a Torrentbó, a sobre de Sant Vicens de Montalt, al Maresme; la casa del costat la ocupava el músic català Enric Granados. Els tiets recordaven l'anècdota: Un dia que estaven fent xerinola al jardí, l'àvia, la seva mare, des d'una balconada, els va llençar una galleda d'aigua per que callessin, tot dient: "No veieu que el mestre està composant música?"

Després de pocs anys anaren a estiuejar a Perafita de Lluçanès, a una casa de lloguer del poble. Aquí feren amistat amb la família Muntanyà, també estiuejants. Quan aquests van deixar d'anar a Perafita, perquè ja vivien tot l'any en plena natura a la seva magnífica pairalia El Muntanyà, al terme municipal de Seva, els Framis també van deixar Perafita, de mal record per a ells, com ara veurem, i seguint als seus amics anaren al terme de Seva. Van llogar una masia amb ermita, Sant Mamet, al terme municipal de Seva però apartada del nucli del poble, a la frau que encara a Aiguafreda.

Definitivament es van anar a passar l'estiu al poble de Seva. Primer a Can Camps, a tocar de l'Ajuntament, i després a Cal Cubano. En aquest darrer poble, el meu pare i els seus germans enfortiren la seva amistat amb els germans Vives de Casanova, grans propietaris de la zona. Més endavant el germà gran d'aquests, José Mariano, es va casar amb la germana petita de la meva mare, la Maria Antònia Bach. Els anys d'infantesa i adolescència dels fills dels meus avis foren, doncs, els que estiuejaren a Torrentbó, Perafita i Sant Mamet; i els de joventut, a Seva.

Els avis tingueren set fills. L'Andreu era el gran. Seguia la Maria-Lluïsa, l'Adela, el Joan-Antoni, el Luís, que era conegut per Pedro, en José-Maria, i en Lluís. Aquest últim, ignoro les causes, va morir, abans de fer l'any, el 1903.

Dels altres, la devastadora malaltia del tifus va tocar a prop de casa i el maig de 1917 moria la Maria Lluïsa, amb 19 anys. El meu avi era molt aficionat a la música, com hem dit abans, i cada dia tocava el piano amb bastant encert. Des del dia que va morir la seva filla Maria Lluïsa no va tornar a tocar el piano mai més. Aquell estiu tocava Perafita. El 27 de juliol, als tres mesos de morta la Maria Lluïsa, moria també de tifus, a Perafita el gran dels germans, l'Andreu, i no havia fet encara els 21 anys. No van tornar a Perafita. De set germans ara en quedaven quatre.

La filla gran era llavors l'Adela, la tia Adelita, que ben aviat es va fer monja de les "germanetes dels pobres", i ja poc se la veia per casa. La recordo destinada a una residència d'avis, a prop de Madrid, després a la Bretanya francesa, a la casa mare d'aquesta ordre, de la que va ser Assistenta General. Finalment, de gran, va venir a retirar-se a la residència de pobres de Vic, per anar a morir finalment a una de Barcelona l'any 1981.

L'oncle Pedro va fer estudis de tipus mercantil, als jesuïtes del carrer de Casp de Barcelona i després va posar una fàbrica de fer cadenes; en Jose Maria, va ser l'únic que mostrava interès pels estudis i els avis, llavors, l'enviaren intern a, en aquell temps prestigiós internat, El Salvador que els jesuïtes tenien a Saragossa. Després va estudiar medicina, professió que va exercir amb molt èxit a Barcelona en la seva especialitat de cardiologia.

Per últim, el meu pare va fer estudis mercantils als jesuïtes del carrer Casp de Barcelona i, en acabar, va començar a treballar. La seva gran afició era el dibuix i la pintura i ho feia amb força traça. En principi es volia dedicar a aquesta afició, a pintar, però no es guanyava la vida. Es va conformar en fer il·lustracions per a llibres i revistes i ben aviat ho va deixar professionalment per dedicar-se a la pintura només com aficionat.

Com ja he assenyalat, l'ordre a la família el posava l'àvia, mentre que l'avi es limitava a portar els diners, tocar música (era artista com ho havia sigut el seu pare, pintor, i com ho seria el seu fill, el meu pare, igualment pintor) i deixar-se portar per la dona.

La seva economia els permetia anar de lloguer a passar l'estiu, viure igualment de lloguer, en un bon pis de l'època, a Barcelona, pagar estudis als fills i poca cosa més que mantenir unes relacions socials bones.

En quant a l'educació crec que tant l'avi com l'àvia tenien molta cura en que els seus fills dominessin les bones formes, alhora que la seva instrucció religiosa s'arrelés profundament. Si bé l'àvia no tenia interessos polítics, l'avi era un conservador "enrragé". De la resta dels aspectes educatius, com ara el "primordial ordre", s'encarregava l'àvia. A l'avi no l'interessaven aquests aspectes i estava massa ocupat en les seves coses, l'Ajuntament, la Caixa, els seus negocis, la música,...

L'educació formal dels Framis de Mena era extrema. Anaven molt ben vestits, sempre amb americana i corbata (quasi mai vaig veure al meu pare sense corbata ni en mànigues de camisa, ni que fos a l'estiu) i amb barret. La bona presència estava molt considerada. Igualment les bones maneres.

Aquesta és la història de la família tal com jo la conec. En qualsevol cas els possibles secrets de família, si n'hi havien, sempre quedaran en l'oblit.